

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

જહોન વાલ્લામેટમ અને અન્ય

વિરુદ્ધ

યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા

૨૧ જુલાઈ, ૨૦૦૩

[વી. એન. ખરે, મુખ્ય ન્યાયાધીશ, એસ. બી. સિન્હા અને ડૉક્ટર એ. આર.

લક્ષ્મણન, ન્યાયમૂર્તિઓ]

ભારતનું બંધારણ, ૧૯૫૦; અનુચ્છેદ ૧૩,૧૪,૧૫,૨૫,૨૬,૫૧ અને

૩૭૨/ભારતીય ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમ, ૧૯૨૫; કલમ ૧૧૮:

ખ્રિસ્તીઓ દ્વારા મિલકતનો વસિયતનામા દ્વારા નિકાલ-ધાર્મિક અથવા ધર્માદાનનાં ઉપયોગો માટે મિલકતને વારસામાં આપવા પર પ્રતિબંધ-ની બંધારણીયતા-ઠરાવ્યું:જોકે પ્રતિબંધો ધર્માદાન ધર્માદાન બંધારણ નું અનુચ્છેદવસિયતકર્તાને ધાર્મિક પ્રભાવ હેઠળ ઉતાવળમાં (મૃત્યુશય્યા પર) દાન આપતા અટકાવે છે, પરંતુ આ પ્રતિબંધો મનસ્વી/અતાર્કિક છે કારણ કે તે માત્ર ખ્રિસ્તીઓને જ ધર્માદાન હેતુઓ માટે મિલકત વસિયત કરતા અટકાવે છે— ધર્માદાન/ધાર્મિક હેતુ માટે મિલકતની વસિયત ત્યારે જ થઈ શકે જો વસિયતકર્તાને પત્ની હોય પરંતુ કોઈ ભત્રીજો/ભત્રીજી ન હોય અથવા વસિયત કર્યા પછી વસિયતકર્તા ૧૨ મહિના સુધી જીવિત રહે—સમય વીતવા સાથે કાયદામાં આવેલા અર્થઘટનાત્મક ફેરફારો—આવા પ્રતિબંધો અતાર્કિક/મનસ્વી/ભેદભાવપૂર્ણ છે—તેથી, તે ભારતીય બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે—ચેરિટેબલ યુઝિસ એક્ટ, ૧૯૩૫—મોર્ટમેઈન એન્ડ ચેરિટેબલ યુઝિસ એક્ટ, ૧૮૫૮—ચેરિટીઝ એક્ટ, ૧૯૬૦—ભારતીય વારસા અધિનિયમ (ઇન્ડિયન સક્સેશન એક્ટ), ૧૮૬૫.

શબ્દો અને વાક્યો:

'મિલકતનો વસિયતી નિકાલ ',' વસિયતનામા ',' મૃત્યુ-પથારી સ્વભાવ ',' પરોપકારી કૃત્ય ',' શંકાસ્પદ કાયદો '— નો અર્થ

અરજદાર તે ભારતીય ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમ હેઠળ ભારતમાં તેમની સાથે કરવામાં આવેલા ભેદભાવપૂર્ણ વ્યવહારથી વ્યથિત ખ્રિસ્તી સમુદાયના સભ્યો છે. તેમને કાયદાની કલમ ૧૧૮ હેઠળ ધાર્મિક અને ધર્માદાન ધર્માદાન ના હેતુઓ માટે મિલકત વારસામાં આપવા પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો હતો. તેથી વર્તમાન રિટ પિટિશન.

અરજદારો માટે એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે વિવાદિત જોગવાઈ ભારતના બંધારણનાં અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫નું ઉલ્લંઘન કરે છે કારણ કે તે ખ્રિસ્તી વિરુદ્ધ બિન-ખ્રિસ્તી, ખ્રિસ્તી વિરુદ્ધ બિન-વસિયતી સ્વભાવ, મિલકતના ધાર્મિક અને ધર્માદાના ઉપયોગ સામે, બિન-ઈચ્છનીય હેતુઓ સહિત અન્ય તમામ ઉપયોગો સામે ભેદભાવ કરે છે. કોઈ નિયંત્રણ નથી; કે વિવાદિત જોગવાઈનું મૂળ ઇંગ્લેન્ડમાં રદ કરવામાં આવેલા સ્ટેચ્યુટ ઓફ મોર્ટમેનને આભારી હોવાથી, તેને ભારતીય કાયદા પુસ્તકમાં જાળવી શકાતી નથી, ખાસ કરીને જ્યારે તે ભારતના બંધારણના ભાગ III માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને અનુરૂપ ન હોય; કે અરજદારો ભારતના નાગરિક હોવાથી, તેમને વસિયતનામાના હેતુ માટે વસિયત હેઠળ વારસદાર પસંદ કરવાની સ્વતંત્રતા સાથે તેમની વિવેકબુદ્ધિ અનુસાર તેમની ઇચ્છાઓને અમલમાં મૂકવાનો અધિકાર છે; કે વિવાદિત જોગવાઈ માનવ અધિકારો પરની વિશ્વ પરિષદમાં વિયેના ઘોષણાના આર્ટિકલ ૧ નું ઉલ્લંઘન કરે છે; અને ધાર્મિક અને ધર્માદાન હેતુ માટે તે યોગદાન છે તે ખ્રિસ્તી ધાર્મિક

શ્રદ્ધાનો આવશ્યક અને અભિન્ન ભાગ છે અને વિવાદિત જોગવાઈ ભારતના બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૨૫ અને ૨૬ નું ઉલ્લંઘન કરે છે.

સામાવાળા વતી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે, ભારતીય વારસા અધિનિયમ એ બંધારણ પૂર્વેનો કાયદો હોવાથી અને બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૩૭૨ ને ધ્યાનમાં લેતા, તે ભારતના પ્રદેશમાં અમલમાં રહે છે; ભારતીય સંસદ કોઈ પણ વિદેશી દેશમાં થયેલા કાયદાકીય ફેરફારોથી બંધાયેલી નથી; ભારતીય ખ્રિસ્તીઓ ભારતના અન્ય સમુદાયોથી અલગ એક વિશિષ્ટ વર્ગ બનાવે છે, તેથી તેમની સાથે સમાન વ્યવહાર કરી શકાય નહીં; અને વારસા/લગ્ન જેવી બિનસાંપ્રદાયિક બાબતોને ભારતીય બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૨૫, ૨૬ અને ૨૭ હેઠળ સુરક્ષિત ગેરંટીની મર્યાદામાં લાવી શકાય નહીં.

બંધારણ નું અનુચ્છેદ બંધારણ નું અનુચ્છેદ

અરજીને મંજૂરી આપતા કોર્ટે

ઠેરવ્યું: મુખ્ય ન્યાયમૂર્તીશ્રી ખરે: ૧.૧.ભારતીય ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમની કલમ ૧૧૮નો ઇતિહાસ ચેરિટેબલ યુઝ એક્ટ, ૧૭૩૫ તરીકે ઓળખાતા પ્રાચીન બ્રિટિશ કાયદામાં શોધી શકાય છે.આ કાયદો મોર્ટમેન એન્ડ ચેરિટેબલ યુઝ એક્ટ, ૧૮૮૮ દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યો હતો.મોર્ટમેનના કાયદાએ ધર્માદાન

હેતુઓ માટે જમીનની ખાતરી પર ગંભીર પ્રતિબંધો ઉભા કર્યા હતા, તે જાહેર ઉદ્યાન, સંગ્રહાલય, યુનિવર્સિટીઓ, કોલેજો અથવા કોઈપણ સ્થાનિક સત્તામંડળ માટે કોઈપણ જથ્થાની જમીનની ખાતરીના સંદર્ભમાં મુક્તિ પ્રદાન કરે છે. કાયદાની કલમ ૧૧૮ લાગુ કરતી વખતે મોર્ટમેન કાયદા માટે પ્રતિબંધાત્મક કલમો ઉછીના લેતી વખતે, ભારતીય વિધાનસભાએ મોર્ટમેન અને ચેરિટેબલ યુઝ એક્ટમાં પૂરા પાડવામાં આવેલ વિવિધ ધર્માદાન ઉપયોગોની તરફેણમાં મુક્તિઓનો સમાવેશ કરવાનું અવગણ્યું હતું. પરિણામ એ છે કે વિવાદિત જોગવાઈ મુજબ તમામ પ્રકારના ધાર્મિક અને ધર્માદાન હેતુઓના સંબંધમાં મિલકતનો વસિયતનામી સ્વભાવ ભારતીય ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમની કલમ ૧૧૮માં સમાવિષ્ટ સમાન પ્રતિબંધને આધિન છે. [૬૪૭-બી-સી, એચ; ૬૪૮-એ-બી]

૧.૨.ભારતના બંધારણ નું અનુચ્છેદબંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૩નું ખંડ ૧ અનિશ્ચિત શબ્દોમાં જણાવે છે કે બંધારણના પ્રારંભની તરત પહેલાં ભારતના પ્રદેશમાં અમલમાં રહેલા તમામ કાયદાઓ, જ્યાં સુધી તેઓ બંધારણના ભાગ ડની જોગવાઈઓ સાથે અસંગત હોય ત્યાં સુધી, આવી અસંગતતાની હદ સુધી રદબાતલ રહેશે. ભારતીય ઉત્તરાધિકાર કાયદો એ બંધારણ પૂર્વેનો કાયદો છે તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને, તેની બંધારણીયતા અંગેના પ્રશ્નને ભારતના બંધારણની શરૂઆતમાં અમલમાં કાયદો તરીકે નક્કી કરવો પડશે. ભારતના

બંધારણ નું અનુચ્છેદબંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૩નું ખંડ ૧ના કારણે, જો એવું માનવામાં આવે કે આ જોગવાઈ ગેરબંધારણીય છે, તો તે સંભવિત પ્રકૃતિને ધ્યાનમાં રાખીને બંધારણની શરૂઆતથી જ રદબાતલ થશે.ભારતના બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૩૭૨ બંધારણ પૂર્વેની વૈધાનિક જોગવાઈને બંધારણીય બનાવતી નથી.તે માત્ર બંધારણની જોગવાઈઓને આધિન બંધારણ પૂર્વેના કાયદાઓની લાગુ પાડવા અને લાગુ કરવા માટેની જોગવાઈ કરે છે અને જ્યાં સુધી તેઓ સક્ષમ વિધાનસભા અથવા અન્ય સક્ષમ અધિકારીઓ દ્વારા બદલવામાં, રદ કરવામાં અથવા સુધારવામાં ન આવે ત્યાં સુધી.[૬૫૧-બી-ડી]

કેશવન માધવ મેનન વિરુદ્ધ ધ સ્ટેટ ઓફ બોમ્બે, [૧૯૫૧] એસસીઆર ૨૨૮ પર આધાર રાખ્યો હતો.

૧.૩. કાયદાની કલમ ૧૧૮ માં સમાવિષ્ટ અંતર્ગત સિદ્ધાંત નિર્વિવાદપણે વ્યક્તિઓને ધાર્મિક પ્રભાવ હેઠળ અયોગ્ય રીતે માનવામાં આવતી મૃત્યુ-પથારીની વસિયત કરવાથી અટકાવવાનો હતો.તે કોઈ પણ શંકાની બહાર છે કે તેના દ્વારા લાદવામાં આવેલા પ્રતિબંધોની એવી વ્યક્તિ પર મોટી અસર પડે છે જે તેની મિલકતનો ચોક્કસ રીતે નિકાલ કરવા માંગે છે જે તેના મૃત્યુ પછી અથવા પછી અમલમાં આવશે.મિલકત પર વ્યક્તિની માલિકીની વિભાવના અથવા અધિકાર બદલાતો હોવા છતાં તેમાં વસિયત દ્વારા તેની સંપત્તિનો નિકાલ

કરવાનો અધિકાર સામેલ છે.ભારતીય ઉત્તરાધિકાર કાયદો જાતિ, પંથ અથવા ધર્મને ધ્યાનમાં લીધા વિના તમામ વ્યક્તિઓને આ અધિકાર પ્રદાન કરે છે.કાયદાની કલમ ૧૧૮ માત્ર ભારતીય ખ્રિસ્તીઓ પર પ્રતિબંધ મૂકે છે.આ પ્રતિબંધ પારસી સહિત અન્ય ધર્મોના નાગરિકોને લાગુ પડતો નથી.[૬૫૧-૭૭-એચએચ; ૬૫૨-એએ, સીસી]

૧.૪. વિવાદિત જોગવાઈની દ્રષ્ટિએ ભારતીય ખ્રિસ્તીને તેમાં આપવામાં આવેલી રીત સિવાય કોઈ પણ વસિયત કરવા પર પ્રતિબંધ છે.વસિયત કરનારને ભત્રીજો અથવા ભત્રીજી અથવા કોઈ નજીકના સંબંધી હોય તો જ આવા વસિયતનામા પર પ્રતિબંધ છે.નિર્વિવાદપણે, કાયદાની પ્રથમ અનુસૂચિ સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૨૮માં સમાવિષ્ટ વ્યાખ્યાના સંદર્ભમાં, વસિયતનામાની પત્ની નજીકના સંબંધી નહીં હોય, જો કે દત્તક પુત્ર હશે.તે સમજવું મુશ્કેલ છે કે શા માટે વસિયતકર્તા, જો કે, તેની પત્ની હોય તો ધર્માદાન અને ધાર્મિક સ્વભાવ દ્વારા તેની મિલકતને વારસામાં આપવાનો હક્કદાર હશે, પરંતુ જો તેનો ભત્રીજો અથવા ભત્રીજી હોય તો તેને આમ કરવાથી બાકાત રાખવામાં આવશે.[૬૫૨-ડી-એફ]

૧.૫.ધર્મ, જ્ઞાન, વાણિજ્ય, આરોગ્ય, સલામતી અથવા માનવજાત માટે ફાયદાકારક અન્ય કોઈ પણ હેતુની પ્રગતિમાં લોકોના લાભ માટે

મિલકતનો ધર્માદાન સ્વભાવ માત્ર વિવિધ ધાર્મિક ગ્રંથોમાં જ નહીં પરંતુ વિવિધ કાયદાઓમાં પણ સ્વીકારવામાં આવ્યો છે.ભારતીય ઉત્તરાધિકાર કાયદો ધર્માદાન સ્વભાવ શું હશે તે વ્યાખ્યાયિત કરતો નથી, પરંતુ તે જે સ્થાનાંતરણનો ઉલ્લેખ કરે છે તે કલમ ૮૨ સી. પી. સી. માં ધર્માદાન અથવા ધાર્મિક પ્રકૃતિના જાહેર હેતુઓ માટે બનાવવામાં આવેલા ટ્રસ્ટ તરીકે વર્ણવવામાં આવેલા સમાન છે.તે ખરેખર આશ્ચર્યજનક છે કે નજીકના સંબંધીઓને બિન-ધાર્મિક અથવા ધર્માદાન હેતુ માટે મૃત્યુ-પથારીની ભેટો સામે કોઈ રક્ષણ આપવામાં આવ્યું નથી.વધુમાં, ભેટ ઇન્ટરવિવોસના સંદર્ભમાં કોઈ પ્રતિબંધાત્મક જોગવાઈ નથી.તે ખરેખર વિચિત્ર છે કે કેવી રીતે કાયદો ગેરકાયદેસર અથવા અનૈતિક હેતુઓ સહિત કોઈપણ હેતુ માટે અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિને મૃત્યુ-પથારીની ભેટોની મંજૂરી આપી શકે છે પરંતુ ધાર્મિક અથવા ધર્માદાન ઉપયોગો માટે વસિયતનામાના સ્વભાવ પર પ્રતિબંધ લાદવામાં આવ્યો છે.[૬૫૨-એફ-એચ; ૬૫૩-એ-બી]

૧.૬.ધારો કે કાયદાની કલમ ૧૧૮નો હેતુ ધાર્મિક પ્રભાવ હેઠળ મિલકતની વસિયતને અટકાવવાનો છે, તો ધર્માદાન હેતુ માટે મિલકતના વસિયતનામાના સ્વભાવને પ્રતિબંધિત કરવામાં કોઈ વાજબીપણું નથી.કારણ કે ધર્માદાન િ હેતુઓ પરોપકારી છે અને આવા હેતુઓ માટે સંપત્તિનો નિકાલ કરવાની વ્યક્તિની સ્વતંત્રતાને ધાર્મિક પ્રભાવ સાથે કોઈ લેવાદેવા નથી, તેથી ધાર્મિક

અને ધર્માદાન હેતુઓ માટે વારસાને લગતી વિવાદિત જોગવાઈ ભેદભાવપૂર્ણ છે અને બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે.[૬૫૩-ઈ-એફ]

૧.૭. તેની ઈચ્છાઓને અમલમાં મૂકવા માટે વસિયતકર્તાના અસ્તિત્વને બાર મહિનાના સમયગાળા સુધી મર્યાદિત કરવા પાછળ કોઈ તર્ક નથી.એક વસિયતકર્તા, જે બાર મહિનાથી વધુ સમય ટકી રહે છે, અને એક વસિયતકર્તા, જે તે જ સમયગાળાથી વધુ ટકી શકતો નથી, વચ્ચેના વર્ગીકરણમાં પણ પહેલાની વસિયતને રદબાતલ અને પછીની વસિયતને માન્ય જાહેર કરવામાં કોઈ તર્ક નથી. આ ઉપરાંત, વસિયતનામાના જીવનના સમયગાળાનો ઈચ્છાના હેતુ સાથે કોઈ સંબંધ નથી, બાર મહિનાનો સમયગાળો નક્કી કરવા પાછળ કોઈ કારણ નથી.સાક્ષીઓ એક સજાતીય વર્ગની રચના કરે છે અને તેમને તેમના અસ્તિત્વના સમયગાળાના આધારે મનસ્વી રીતે વિભાજિત કરી શકાતા નથી, જે ઈચ્છાને અમલમાં મૂકવાના હેતુ સાથે અસંબંધિત છે.તેથી, બાર મહિનાના સમયગાળાનો પરોપકારી કાર્ય કરવાના હેતુ સાથે કોઈ સંબંધ નથી.આમ, વિવાદિત જોગવાઈ બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે.[૬૫૩-જીએચજી-એચ; ૬૫૪-એ]

૧.૮. એકવાર એવું માનવામાં આવે કે જોગવાઈને અમલમાં મૂકવાનો અંતર્ગત હેતુ માત્ર ધર્મના અનુયાયીઓ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા પ્રભાવને નિષ્ફળ

બનાવવાનો હતો, જેના પરિણામે મૃત્યુ-પથારીના સ્વભાવમાં પરિણમે છે, એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે આવી આકસ્મિકતાને કાયદાની કલમ ૫૧ ની દ્રષ્ટિએ પર્યાપ્ત કાળજી લેવામાં આવી છે, કાયદાનો હેતુ અને ઉદ્દેશ અસ્તિત્વમાં નથી.તે સાચું હોઈ શકે છે કે ભારતીય સંસદ ઇંગ્લેન્ડમાં કરવામાં આવેલા સુધારાઓને ધ્યાનમાં રાખીને તેના વૈધાનિક કાયદાઓની નોંધ લેવા અને તેમાં સુધારો કરવા માટે બંધાયેલી નથી.પરંતુ તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે પ્રતિબંધાત્મક કાયદાનું અર્થઘટન કરતી વખતે, કોઈ વ્યક્તિ માત્ર સંબંધિત કાયદાના ભૂતકાળના ઇતિહાસને જ નહીં, પરંતુ તેના મૂળની વિધાનસભા દ્વારા તેની સાથે જે રીતે વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો છે તે પણ ધ્યાનમાં લઈ શકે છે.જમીનના હસ્તાંતરણનો અધિકાર નિર્વિવાદપણે માલિકીના અધિકાર સાથે સંકળાયેલો છે અને તેનો કડક અર્થ કાઢવો જોઈએ.જોગવાઈની બંધારણીયતા, તે સામાન્ય બાબત છે, તેનો નિર્ણય સમય જતાં કાયદામાં થતા વ્યાખ્યાત્મક ફેરફારોને ધ્યાનમાં રાખીને કરવો પડશે.આથી કાયદાની કલમ ૧૧૮ ગેરવાજબી બનવું મનસ્વી અને ભેદભાવપૂર્ણ છે અને તેથી બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે.[૬૫૪-સી-ઈ, એફ]

મેસર્સ ડીએલએફ કુતુબ એન્કલેવ કોમ્પ્લેક્સ એજ્યુકેશનલ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ વિરુદ્ધ હરિયાણા રાજ્ય અને અન્ય, [૨૦૦૩] ૨ સ્કેલ ૧૪૫ અને કપિલા

હિંગોરાની વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય, [૨૦૦૩] ૪ સ્કેલ ૭૧૨ પર આધાર રાખ્યો હતો.

૨. તે સામાન્ય બાબત છે કે બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૩ (૧) ને ધ્યાનમાં રાખીને, વિવાદિત કાયદાની બંધારણીયતાને રફમી જાન્યુઆરી, ૧૯૫૦ના રોજ અસ્તિત્વમાં રહેલા કાયદાના આધારે ધ્યાનમાં લેવી જરૂરી છે, પરંતુ આમ કરતી વખતે કોર્ટ તે પછીની ઘટનાઓને ધ્યાનમાં લેવાથી બાકાત નથી.તે વધુ નજીવી બાબત છે કે કાયદો જ્યારે ઘડવામાં આવે ત્યારે તે બંધારણીય હોઈ શકે છે પરંતુ સમય જતાં બદલાયેલી પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને તેને ગેરબંધારણીય ગણી શકાય.આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને, જો કોઈ જોગવાઈ તે દિવસે ગેરબંધારણીય ન હતી કે જેના પર તેને લાગુ કરવામાં આવી હતી અથવા બંધારણ અમલમાં આવ્યું હતું, તો પછી બહાર આવેલા તથ્યોને કારણે, તેને ગેરબંધારણીય ગણાવી શકાય છે.દુનિયાએ દરિયાઈ પરિવર્તન જોયું છે.આ અદાલત, તેથી, કાયદાની કલમ ૧૧૮ની બંધારણીયતાને ધ્યાનમાં લેતી વખતે, તે તથ્યોને પણ ધ્યાનમાં લેવાનો હકદાર છે.જોકે અમુક હદ સુધી મિલકતનો વસિયતનામી સ્વભાવ કરવા પર પ્રતિબંધ મુસ્લિમ કાયદા હેઠળ પ્રચલિત છે, પરંતુ તેમાં તેનો હેતુ નજીકના સંબંધનું રક્ષણ કરવાનો છે, જેને કાયદાની કલમ ૧૧૮ અંતર્ગત એકમાત્ર હેતુ ન કહી શકાય. [૬૫૫-એફ; ૬૫૬-બી-ઈઈ]

કલેરેન્સ પેસ અને અન્યો વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, જે. ટી. (૨૦૦૧) ૩ એસ. સી.
૮૨ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૩.૧. તાત્કાલિક કેસમાં, આ અદાલત વ્યક્તિના અંતઃકરણની સ્વતંત્રતાના અધિકાર સાથે સંબંધિત નથી પરંતુ માત્ર એ પ્રશ્ન સાથે સંબંધિત છે કે શું કાયદાની કલમ ૧૧૮ ના કારણે ખ્રિસ્તીઓના ધર્મને સ્વીકારવા, તેનું પાલન કરવા અને તેનો પ્રચાર કરવાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન થાય છે કે કેમ.કલમ ૨૫ 'વ્યવસાય' ની સ્વતંત્રતા પ્રદાન કરે છે, જેનો અર્થ થાય છે કે આસ્તિકને જાહેરમાં પોતાનો મત વ્યક્ત કરવાનો અધિકાર અને આચરણની સ્વતંત્રતા એટલે કે તેને ખાનગી અને જાહેર પૂજાના સ્વરૂપમાં અભિવ્યક્તિ આપવાનો અધિકાર.તમામ ધર્મોમાં ધાર્મિક અને ધર્માદાન હેતુઓ માટે સંપત્તિનો નિકાલ કરવાની ભલામણ કરવામાં આવે છે પરંતુ તેને તેનો અભિન્ન ભાગ ન કહી શકાય.કલમ ૨૫ માત્ર ધાર્મિક વિધિઓ અને સમારંભો વગેરેની સ્વતંત્રતાનું રક્ષણ કરે છે જે ફક્ત ધર્મના અભિન્ન અંગો છે.ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૨૫ નો કોઈ ઉપયોગ થતો નથી અને તેથી કલમ ૨૬ નો પણ તાત્કાલિક કેસમાં કોઈ ઉપયોગ થતો નથી.
[૬૫૭-સી-ઈ, ૭; ૬૫૮-એ]

સ્ટેનિસ્લોસ રેવ. વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ એમ. પી., એ. આઈ. આર. (૧૯૭૫) એમ.
પી. ૧૬૩ પર આધાર રાખ્યો હતો.

૩.૨.બે જોગવાઈઓ એટલે કે. ભારતના બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૨૫ અને ૪૪ દર્શાવે છે કે પહેલું ધાર્મિક સ્વતંત્રતાની બાંધધરી આપે છે જ્યારે બીજું ધર્મને સામાજિક સંબંધો અને વ્યક્તિગત કાયદાથી અલગ પાડે છે.તેમાં કોઈ શંકા નથી કે લગ્ન, ઉત્તરાધિકાર અને બિનસાંપ્રદાયિક પાત્રની સમાન બાબતોને બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૨૫ અને ૨૬ હેઠળ સ્થાપિત બાંધધરીની અંદર લાવી શકાતી નથી.કોઈપણ કાયદો કે જે ઉત્તરાધિકાર અને બિનસાંપ્રદાયિક પાત્રની સમાન બાબતોને કલમ ૨૫ અને ૨૬ ની મર્યાદામાં લાવે છે તે શંકાસ્પદ કાયદો છે.
[૬૫૮-સી-ઈ]

શ્રીમતી. સરલા મુજ્જલ, પ્રમુખ, કલ્યાણી અને અન્યો વિરુદ્ધ ભારત સંઘ અને અન્યો, [૧૯૯૫] ૩ એસ. સી. સી. ૬૩૫ પર આધાર રાખ્યો હતો.

ન્યાયમૂર્તીશ્રી સિન્હા દ્વારા(સપ્લિમેન્ટિંગ):

૧.૧. દાન અને કરુણાનો સંદેશ કોઈપણ અપવાદ વિના તમામ ધર્મોમાં જોવા મળે છે.માત્ર એટલા માટે કે દરેક ધર્મમાં દાન અને કરુણાનો ઉપદેશ આપવામાં આવે છે, તે જ ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૨૫ ના અર્થમાં 'ધાર્મિક પ્રથા' નો

ભાગ નહીં હોય.આમ ખ્રિસ્તી ધર્મ ખ્રિસ્તીઓને આધ્યાત્મિક મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે ધર્માદાન સંસ્થાઓનું પાલન કરવા માટે પ્રોત્સાહિત કરે છે તે આ હેતુ માટે વધુ સુસંગત નથી.કોઈ પણ ધર્મનું પાલન કરતી વ્યક્તિ દ્વારા વિશ્વનો ત્યાગ કરવો એ ધર્મની આવશ્યક પ્રથા નથી જે સામાન્યતા માટે છે.વિશ્વમાંથી ત્યાગ માટેના આવા ઉપદેશોને ભારતના બંધારણ નું અનુચ્છેદ રૂપના સિદ્ધાંતો સાથે કોઈ સંબંધ નથી.[૬૫૮-એચ; ૬૫૮-એ, બી, જી]

લિલી થોમસ અને અન્યો વિરુદ્ધ ભારત સંઘ અને અન્યો, [૨૦૦૦] ૬ એસ. સી. સી. ૨૨૪, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

કોલિન્સ દ્વારા અંગ્રેજી શબ્દકોશ, જેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૧.૨. આ વિવાદિત જોગવાઈ વ્યક્તિને ધાર્મિક પ્રભાવ હેઠળ અયોગ્ય રીતે માનવામાં આવતી મૃત્યુદંડની વસિયત કરવાથી રોકવા માટે ઘડવામાં આવી હતી.આ કાયદા પાછળનો ઉદ્દેશ નિરક્ષર અથવા અર્ધ-સાક્ષર વ્યક્તિઓના એક વર્ગનું રક્ષણ કરવાનો હતો, જેઓ ધર્મના પ્રચારકોને આંધળા રીતે અનુસરતા હતા.આવા હેતુએ સમય જતાં તેનું તમામ મહત્વ ગુમાવી દીધું છે અને તેથી, તેને

ભારતના બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪ ના અધિકારક્ષેત્રની બહાર જાહેર કરવું પડશે.[૬૫૯-એચ; ૬૬૦-એ]

ન્યાયમૂર્તિશ્રી ડો. એ. આર લક્ષ્મણન દ્વારા (પૂરક):

૧.૧. ધાર્મિક અને ધર્માદાન ઉપયોગ માટે મિલકતની વસિયતનામાના સંબંધમાં ભારતીય ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમની કલમ ૧૧૮ હેઠળ પરિકલ્પિત કઠોર અને સખત પ્રક્રિયા કાયદાની કલમ ૫૮ના આધારે હિન્દુ, મુસ્લિમ, બૌદ્ધ, શીખ અથવા જૈન સમુદાયના સભ્યોને લાગુ પડતી નથી. તે જ સમયે, કાયદાની કલમ ૩ હેઠળ ખ્રિસ્તી સમુદાયના સભ્યોને રાજ્ય સરકાર દ્વારા કોઈ મુકિત આપવામાં આવી નથી, તેથી ખ્રિસ્તીઓ ધાર્મિક અથવા ધર્માદાન ઉપયોગ માટે મિલકતને વારસામાં આપી શકતા નથી, સિવાય કે દર ૧૨ મહિનાની સમાપ્તિ પર નવી વસિયત ચલાવવામાં આવે, જો વસિયતકર્તા ૧૨ મહિનાના વૈધાનિક સમયગાળાની અંદર મૃત્યુના કમનસીબીથી પીડાતો નથી.કાયદાકીય પુસ્તકમાં વિવાદિત જોગવાઈને જાળવી રાખવામાં કોઈ વાજબીપણું નથી, જે મનસ્વી છે અને બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે, કારણ કે મોર્ટમેન કાયદાઓ ચેરિટીઝ એક્ટ દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યા હતા અને તેના દ્વારા વિવાદિત જોગવાઈનો આધાર અને પાયો અસ્તિત્વમાં નથી.વિવાદિત જોગવાઈઓ બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૨૫ અને ૨૬નું પણ ઉલ્લંઘન કરે છે કારણ કે ધાર્મિક અને

ધર્માદાન હેતુઓ માટે મિલકત આપવી એ ખ્રિસ્તી ધાર્મિક શ્રદ્ધાનો એક આવશ્યક અને અભિન્ન ભાગ છે.વિવાદિત જોગવાઈ ઇચ્છાના ઉદ્દેશ્યને હરાવે છે અને તે કઠોર, અન્યાયી અને મનસ્વી છે.[૬૬૧-બી-એફ]

૧.૨. ખ્રિસ્તી સમુદાયના લોકો અને અન્ય ધર્મોના લોકો વચ્ચેનું વર્ગીકરણ અત્યંત ગેરવાજબી છે.ધાર્મિક અને ધર્માદાન હેતુઓ માટે મિલકતને વારસામાં આપનારા તમામ વસિયતકર્તાઓ તેમની ધાર્મિક ઓળખને ધ્યાનમાં લીધા વિના એક જ શ્રેણીના છે અને તેથી વિવાદિત જોગવાઈ, જે એક સમુદાયના સભ્યો વચ્ચે બીજા સામે ભેદભાવ કરે છે, તે બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન છે.તેની ઇચ્છાઓને અમલમાં મૂકવા માટે વસિયતનામાના અસ્તિત્વને ૧૨ મહિનાના સમયગાળા સુધી મર્યાદિત કરવા પાછળ કોઈ તક નથી.૧૨ મહિનાથી વધુ સમય સુધી ટકી રહેનાર વસિયતનામા આપનાર અને તે જ સમયગાળાથી વધુ ટકી ન રહેનાર વસિયતનામા આપનાર વચ્ચે વર્ગીકરણમાં કોઈ તર્ક નથી, જેમાં પહેલાની વસિયતને રદબાતલ અને પછીની વસિયતને માન્ય જાહેર કરવામાં આવે છે.૧૨ મહિનાનો સમયગાળો નક્કી કરવા પાછળ કોઈ તર્ક નથી, અને સજાતીય વર્ગની રચના કરનારા વસિયતકર્તાઓને તેમના અસ્તિત્વના સમયગાળાના આધારે મનસ્વી રીતે નક્કી કરી શકાતા નથી, જે વસિયતને અમલમાં મૂકવાના હેતુ સાથે અસંબંધિત છે.આવા સમયગાળાના નિર્ધારણનો પરોપકારી કાર્ય કરવાના હેતુ સાથે કોઈ સંબંધ નથી, તેથી વિવાદિત જોગવાઈને

બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન તરીકે રદબાતલ જાહેર કરવામાં આવે છે.

[૬૬૧-એચ; ૬૬૨-એ-સી]

૧.૩.ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૧૪નો પ્રથમ ભાગ ભારતના પ્રદેશની અંદર તમામ હેતુઓ માટે નાગરિક અધિકારોની સમાનતા અને પ્રજાસત્તાકવાદના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોની ઘોષણા છે અને તેમાં કોઈ ભેદભાવ રહેશે નહીં.સમાન રક્ષણની બાંધધરી 'રાજ્ય કાર્યવાહી' ના સમગ્ર ક્ષેત્રને આવરી લે છે.જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ સાથે તેના અધિકારના ઉપયોગની બાબતમાં અથવા તેના પર જવાબદારીઓ લાદવાની બાબતમાં ભેદભાવ કરવામાં આવે ત્યારે જ નહીં, પરંતુ વિશેષાધિકારો આપવાની બાબતમાં પણ તેનો વિસ્તાર થશે. આ તમામ કિસ્સાઓમાં, સિદ્ધાંત સમાન છે, એટલે કે, જો કાયદાના વિષયની બાબતમાં તેમની સ્થિતિ સમાન હોય તો એક વ્યક્તિ અને બીજી વ્યક્તિ વચ્ચે કોઈ ભેદભાવ હોવો જોઈએ નહીં.સમાન સંજોગો ધરાવતી તમામ વ્યક્તિઓ સાથે લાદવામાં આવેલા વિશેષાધિકારો અને જવાબદારીઓ બંનેમાં સમાન વ્યવહાર કરવામાં આવશે.વર્ગીકરણ મનસ્વી ન હોવું જોઈએ; તે વાજબી હોવું જોઈએ અને તે ગુણો અને લાક્ષણિકતાઓ પર આધારિત હોવું જોઈએ અને અન્ય કોઈ જે બાકાત છે તેના પર નહીં, અને તે ગુણો અથવા લાક્ષણિકતાઓ કાયદાના ઉદ્દેશ સાથે વાજબી સંબંધ ધરાવતા હોવા જોઈએ.[૬૬૨-ડી-એફ]

ડી. એસ. નકારા વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, [૧૯૮૩] ૧ એસ. સી. સી.
૩૦૫ પર આધાર રાખ્યો હતો.

૧.૪. ધાર્મિક અને ધર્માદાન હેતુઓ માટેનું યોગદાન એ એક પરોપકારી કાર્ય છે જેનો હેતુ મોટાભાગે માનવતાની સેવા કરવાનો છે અને તેને ધાર્મિક ફરજ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.તેથી, ધાર્મિક અને ધર્માદાન હેતુઓ માટે મિલકતને વારસામાં આપવાનું વિધાનસભા દ્વારા નિયંત્રિત અથવા પ્રતિબંધિત કરી શકાતું નથી કારણ કે તે બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૨૫ અને ૨૬ હેઠળ વસિયતનામાના મૂળભૂત અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરશે.તેથી, વિવાદિત જોગવાઈ મનસ્વી અને ગેરબંધારણીય છે.તે બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૨૬નું પણ ઉલ્લંઘન છે કારણ કે ધાર્મિક અને ધર્માદાન હેતુઓ માટે મિલકત આપવી એ ખ્રિસ્તી ધાર્મિક શ્રદ્ધાનો એક આવશ્યક અને અભિન્ન ભાગ છે.દરેક ખ્રિસ્તીને ધાર્મિક અને ધર્માદાન હેતુઓ માટે સંસ્થાઓની સ્થાપના અને જાળવણી કરવાનો, પોતાની બાબતોનું સંચાલન કરવાનો, જંગમ અને સ્થાવર મિલકતોની માલિકી અને સંપાદન કરવાનો અને કાયદા અનુસાર આવી સંપત્તિનો વહીવટ કરવાનો અધિકાર રહેશે.
[૬૬૩-ડી-ઈ]

૧.૫.જ્યારે સમાન ધર્માદાન સંસ્થાઓ અને સમાન ધાર્મિક હેતુઓ માટે સમાન વસિયત કરનારા અન્ય તમામ વસિયતકર્તાઓ આવી પ્રક્રિયાને આધિન ન હોય

ત્યારે એકલા ખ્રિસ્તી વસિયતકર્તાઓ પર કોઈ અસામાન્ય બોજ ન હોઈ શકે.તેથી, કાયદાની કલમ ૧૧૮ વિસંગત, ભેદભાવપૂર્ણ અને બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૧૪,૧૫,૨૫ અને ૨૬નું ઉલ્લંઘન કરે છે અને તેને રદ કરવી જોઈએ.
[૬૬૩-જી]

૧.૬.અનિશ્ચિત ઘટનાઓના આધારે નોંધપાત્ર પ્રતિબંધ લાદવામાં આવે છે, જેના પર સાક્ષીનું કોઈ નિયંત્રણ નથી.આમ, સમાન હોય તેવા તમામ વસિયતોના ધાર્મિક અને ધર્માદાન વારસાને લગતી કાયદાની કલમ ૧૧૮ એ જ પ્રક્રિયાને આધિન હોવી જોઈએ.એ નોંધવું યોગ્ય છે કે કેરળ હાઈકોર્ટના ચુકાદા સામે ભારત સંઘ દ્વારા પ્રેમાન વિરુદ્ધ ભારત સંઘના કેસમાં અપીલ કરવામાં આવી ન હતી.જો કે, તે પછી પણ સંસદે ભેદભાવ દૂર કર્યો ન હતો.આવા સંજોગોમાં, આ અદાલત, તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને અને મૂળભૂત અધિકારોના ઉલ્લંઘનને દૂર કરવા માટે, વિવાદિત જોગવાઈને અમાન્ય અને બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪,૧૫,૨૫ અને ૨૬નું ઉલ્લંઘન કરતી જાહેર કરવા માટે બંધાયેલી છે.આથી આ કાયદાની કલમ ૧૧૮ ગેરબંધારણીય છે અને તેને ગેરબંધારણીય ગણાવીને રદ કરી શકાય છે.[૬૬૪-ઈ; ૬૬૫-સી-ડી]

*પ્રેમાન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, (૧૯૯૮) ૨ કે. એલ. ટી. ૧૦૦૪, મંજૂર.

સિવિલ ઓરિજનલ જ્યુરિસ્ટિક્શન:લેખિત અરજી (સી) નંબર ૨૪૨/૧૯૯૭.

(ભારતના બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ).

અરજદારો માટે રોમી ચાકો અને મિસ વી. મોહના

પ્રતિવાદી માટે પી. પી. મલ્હોત્રા, મિસ અંજની અચ્ચગારી, એસ. એન. તેરડોલ
અને બી. કે. પ્રસાદ.

કોર્ટનો ચુકાદો મુખ્ય ન્યાયાધીશ વી. એન. ખરે દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળની આ અરજીમાં અમે ભારતીય ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમ, ૧૯૨૫ (ત્યારબાદ 'અધિનિયમ' તરીકે ઓળખાય છે) ની કલમ ૧૧૮ની જોગવાઈઓની બંધારણીયતા સાથે સંબંધિત છીએ.

અરજદાર નંબર ૧ ભારતીય નાગરિક છે અને રોમન કેથોલિકોના ધાર્મિક સંપ્રદાય સાથે સંકળાયેલા ખ્રિસ્તી પાદરી છે.બીજો અરજદાર પણ ખ્રિસ્તી સમુદાયનો સભ્ય છે.અરજદારો આ કાયદા હેઠળ ખ્રિસ્તી સમુદાયના સભ્યો સાથે કરવામાં આવેલા ભેદભાવપૂર્ણ વ્યવહારથી વ્યથિત છે, જેના દ્વારા તેમને ધાર્મિક અને ધર્માદાન હેતુઓ માટે મિલકતને વારસામાં આપવાથી વ્યવહારીક રીતે

અટકાવવામાં આવ્યા હતા અને જેના કારણે તેઓ આ રિટ પિટિશન દાખલ કરવા તરફ દોરી ગયા છે.

આ કાયદાની કલમ ૧૧૮નો ઇતિહાસ ૧૭૩૫ના એક પ્રાચીન બ્રિટિશ કાનૂનમાં શોધી શકાય છે, જે 'ચેરિટેબલ યુઝ એક્ટ, ૧૭૩૫' તરીકે ઓળખાય છે. ૧૭૩૫ અધિનિયમમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે ૨૪મી જૂન, ૧૭૩૬ પછી વસિયત દ્વારા ધર્માદાન હેતુઓ માટે જમીનની ભેટ સામાન્ય નિયમ તરીકે રદબાતલ હતી. ૧૭૩૫ મોર્ટમેન એન્ડ ચેરિટેબલ યુઝ એક્ટ, ૧૮૮૮ દ્વારા આ કાયદો રદ કરવામાં આવ્યો હતો. મોર્ટમેન અને ચેરિટેબલ યુઝ એક્ટ, ૧૮૮૮ ના ભાગ ૧ માં ધર્માદાન કોર્પોરેશનોને જમીનની ખાતરી આપવા પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો છે, જેમાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે મોર્ટમેનમાં કોઈ પણ કોર્પોરેશનને અથવા તેના લાભ માટે અથવા તેના વતી જમીનની ખાતરી આપવામાં આવશે નહીં, સિવાય કે રોયલ લાઈસન્સ અથવા વૈધાનિક સત્તા હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવી હતી અને જો આમ ખાતરી આપવામાં આવે તો રાણીને જમ્ન કરવામાં આવશે. મોર્ટમેન કાયદા અનુસાર "ખાતરી" અભિવ્યક્તિમાં ભેટ, પરિવહન, નિમણૂક, લીઝ, ટ્રાન્સફર, સેટલમેન્ટ, ગીરો, ચાર્જ બોજ, યોજના, વસિયત અને ખત, વસિયત અથવા અન્ય સાધન દ્વારા દરેક અન્ય સાધનનો સમાવેશ થાય છે. ઉપરોક્ત કાયદામાં એવી પણ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે જમીનની વસિયત દ્વારા અથવા કોઈપણ ધર્માદાન સંસ્થાના લાભ

માટે ખાતરી આપવામાં આવી શકે છે, પરંતુ જ્યાં સુધી પ્રાપ્તકર્તા ચેરિટીને અદાલત અથવા ચેરિટી કમિશનર દ્વારા જમીન જાળવી રાખવા માટે અધિકૃત કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી, વસિયતમાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ વિરોધાભાસી નિર્દેશ હોવા છતાં, જમીન, વસિયતકર્તાના મૃત્યુના એક વર્ષની અંદર અથવા નિર્ધારિત થઈ શકે તેટલા વિસ્તૃત સમયગાળાની અંદર વેચવી આવશ્યક છે. જો નિયત સમયગાળાની અંદર જમીન વેચવામાં ન આવે, તો જમીન ચેરિટી જમીનોના સત્તાવાર ટ્રસ્ટીમાં નિહિત થશે અને ચેરિટી કમિશનરે વેચાણ લાગુ કરવા માટે પગલાં લેવા જરૂરી હતા. વધુ પ્રતિબંધમાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે કોઈપણ ધર્માદાન ઉપયોગ માટે સ્થાવર મિલકતની દરેક ખાતરી રદખાતલ છે સિવાય કે તે બે સાક્ષીઓ સમક્ષ બાર મહિનાના સમયગાળાની અંદર અમલમાં મૂકવામાં આવે અને મૃત્યુના છ મહિનાની અંદર ચાન્સરીમાં નોંધણી કરવામાં આવે. આ કાયદો વ્યક્તિઓને ધાર્મિક પ્રભાવ હેઠળ અયોગ્ય રીતે માનવામાં આવતા મૃત્યુદંડની વસિયત કરતા અટકાવવાના દષ્ટિકોણથી ઘડવામાં આવ્યો હતો. ૧૮૯૧ના સુધારા અધિનિયમમાં વધુમાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે જમીનને વસિયત દ્વારા કોઈપણ ધર્માદાન ઉપયોગ માટે અથવા તેના લાભ માટે ખાતરી આપવામાં આવી શકે છે, પરંતુ આવા કિસ્સામાં તે વસિયતકર્તાના મૃત્યુના એક વર્ષની અંદર વેચવી જરૂરી હતી.

મોર્ટમેનના કાયદાએ ધર્માદાન હેતુઓ માટે જમીનની ખાતરી પર ગંભીર પ્રતિબંધો ઉભા કર્યા હોવા છતાં, તે જાહેર ઉદ્યાન, સંગ્રહાલય, યુનિવર્સિટીઓ, કોલેજો અથવા કોઈપણ સ્થાનિક સત્તામંડળ માટે કોઈપણ જથ્થાની જમીનની ખાતરી, જાહેર ઉદ્યાન માટે ૨૦ એકર અથવા સંગ્રહાલય માટે બે એકરથી વધુ નહીં તેવી વસિયતનામાની ખાતરી વગેરેના સંદર્ભમાં મુક્તિ પૂરી પાડે છે. આ સંદર્ભમાં એ ઉલ્લેખ કરવો સુસંગત છે કે ભારતીય ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમની કલમ ૧૧૮ લાગુ કરતી વખતે મોર્ટમેન કાયદા માટે પ્રતિબંધાત્મક કલમો ઉછીના લેતી વખતે, ભારતીય વિધાનસભાએ મોર્ટમેન એન્ડ ચેરિટેબલ યુઝ એક્ટ, ૧૮૮૮ માં પૂરા પાડવામાં આવેલ વિવિધ ધર્માદાન ઉપયોગોની તરફેણમાં મુક્તિઓનો સમાવેશ કરવાનું અવગણ્યું હતું. પરિણામ એ છે કે વિવાદિત જોગવાઈ મુજબ તમામ પ્રકારના ધાર્મિક અને ધર્માદાન હેતુઓના સંબંધમાં મિલકતનો વસિયતનામી સ્વભાવ કાયદાની કલમ ૧૧૮માં સમાવિષ્ટ સમાન પ્રતિબંધને આધિન છે.

આખરે, મોર્ટમેન કાયદાઓની કઠોરતા અને ગેરવાજબીતાને કારણે, બ્રિટિશ સંસદ દ્વારા ચેરિટીઝ એક્ટ, ૧૯૬૦ તરીકે ઓળખાતા કાયદા દ્વારા તેને રદ કરવામાં આવ્યા હતા. રદ કરવાની પરિણામી જોગવાઈ અહીં નીચે આપવામાં આવી છે:

"૨૯મી જુલાઈ, ૧૯૬૦ના રોજ મોર્ટમેનને લગતા કોઈપણ કાયદાના આધારે, મિલકતનો કબજો તે અધિકાર અથવા માલિકી અનુસાર અથવા ખાતરી અથવા સ્વભાવ સાથે હતો અને આવા કોઈપણ કાયદાના આધારે દાવો કરવા માટે કોઈ પગલું લેવામાં આવ્યું નથી, કોઈપણ મિલકતનો કોઈ અધિકાર અથવા માલિકીનો પરાજય અથવા આક્ષેપ કરવામાં આવશે નહીં અને મિલકતની કોઈ ખાતરી અથવા સ્વભાવને રદબાતલ અથવા રદબાતલ ગણવામાં આવશે નહીં.

ભારતીય ઉત્તરાધિકાર કાયદો, ૧૯૨૫ વર્ષ ૧૯૨૫માં ઘડવામાં આવ્યો હતો, જેના કારણે ભારતીય ઉત્તરાધિકાર કાયદો, ૧૮૬૫ રદ કરવામાં આવ્યો હતો.આ કાયદાની કલમ ૩ રાજ્ય સરકારને તેમાં રહેતી કોઈપણ જાતિ, સંપ્રદાય અથવા આદિજાતિને કલમ ૫ થી ૪૯,૫૮ થી ૧૯૧ અને ૨૧૨ ના કાર્યક્ષેત્રમાંથી મુક્તિ આપવાની સત્તા આપે છે.કાયદાના ભાગ VI માં કરારના ઉત્તરાધિકારની ચર્ચા કરવામાં આવી છે. કલમ ૫૮ એવી જોગવાઈ કરે છે કે ભાગ ૬ ની જોગવાઈઓ કોઈપણ મુસ્લિમ, હિન્દુ, બૌદ્ધ, શીખ અથવા જૈનની સંપત્તિના વસિયતનામા ઉત્તરાધિકારને લાગુ પડશે નહીં.કલમ ૫૯ એવી જોગવાઈ કરે છે કે સ્વસ્થ મનની દરેક વ્યક્તિ જે સગીર ન હોય તે વસિયત દ્વારા તેની સંપત્તિનો નિકાલ કરી શકે છે.કાયદાનું પ્રકરણ VII રદબાતલ વસિયતો સાથે સંબંધિત છે.

કલમ ૧૧૮ ઉપરોક્ત પ્રકરણમાં સમાયેલ છે જે નીચે મુજબ વાંચે છે:

"કલમ ૧૧૮.ધાર્મિક અથવા ધર્માદાન ઉપયોગો માટે વસિયત-ભત્રીજા અથવા ભત્રીજી અથવા કોઈ નજીકના સંબંધી ધરાવતી કોઈ પણ વ્યક્તિને કોઈ પણ મિલકતને ધાર્મિક અથવા ધર્માદાન ઉપયોગો માટે વારસામાં આપવાની સત્તા રહેશે નહીં, સિવાય કે તેના મૃત્યુના ઓછામાં ઓછા બાર મહિના પહેલાં અમલમાં મુકવામાં આવેલી વસિયત દ્વારા, અને તેના અમલ પછી છ મહિનાની અંદર જીવંત વ્યક્તિઓની વસિયતની સલામત કસ્ટડી માટે કાયદા દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી કોઈ જગ્યાએ જમા કરવામાં આવે.

આમ, ઉપરોક્ત જોગવાઈ એવી ધારણા કરે છે કે ભત્રીજો અથવા ભત્રીજી અથવા કોઈ નજીકના સંબંધી ધરાવતી વ્યક્તિ તેની મિલકતને ધાર્મિક અથવા ધર્માદાન ઉપયોગ માટે વારસામાં આપી શકે નહીં સિવાય કે:((i) વસિયતનામાનો અમલ વસિયતનામાના મૃત્યુના ઓછામાં ઓછા બાર મહિના પહેલાં કરવામાં આવે છે; (ii) તે તેની સલામતી માટે કાયદા દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી કોઈ જગ્યાએ તેના અમલના છ મહિનાની અંદર જમા કરવામાં આવે છે; અને (iii) તે વસિયતનામાના મૃત્યુ સુધી આવી થાપણમાં રહે છે.

આ કલમનો સ્પષ્ટ અર્થ એ છે કે વસિયત જે હદ સુધી ધાર્મિક અથવા ધર્માદાન ઉપયોગો માટે છે, તે મિલકતનો માત્ર એક ભાગ અથવા મિલકતમાં અમુક હિત માટે હોઈ શકે છે તે હકીકત હોવા છતાં આ કલમની અરજી આકર્ષાય છે.

કલમ ૧૧૮ ના હેતુ માટે નજીકના સંબંધીઓ કોણ છે તે પ્રશ્ન કાયદાની અનુસૂચિ I સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૨૮ મુજબ, સુસંગતતાના કોષ્ટક અનુસાર નક્કી કરવામાં આવે છે. 'કોઈપણ નજીકના સંબંધી' શબ્દમાં પિતા, માતા, પુત્ર, પુત્રી, દાદા, દાદી, પૌત્ર, પૌત્રી, ભાઈ અથવા બહેનનો સમાવેશ થાય છે. 'સંબંધી' શબ્દનો અર્થ કાયદેસર સંબંધી થાય છે અને તે લગ્ન દ્વારા કોઈ પણ સંબંધને લાગુ પડતો નથી. તેમાં દત્તક પુત્રનો પણ સમાવેશ થાય છે. તેથી ભત્રીજા અથવા ભત્રીજી અથવા નજીકના સંબંધીઓ ધરાવતા ખ્રિસ્તી વસિયતકારે તેના મૃત્યુના ઓછામાં ઓછા ૧૨ મહિના પહેલાં વસિયતનો અમલ કરવો જોઈએ, અને તેને છ મહિનાની અંદર જમા કરાવવી જોઈએ, નહીં તો ધાર્મિક અથવા ધર્માદાન ઉપયોગ માટે વસિયત રદબાતલ થઈ જશે.

એવી વિનંતી કરવામાં આવે છે કે વિવાદિત જોગવાઈનું મૂળ ઇંગ્લેન્ડમાં રદ કરવામાં આવેલા મોર્ટમેનના કાયદાને કારણે છે તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને ભારતીય કાયદાના પુસ્તકોમાં તેને જાળવી રાખવા માટે કોઈ વાજબી સમર્થન ન

હોઈ શકે, ખાસ કરીને એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે ભારતના બંધારણ અમલમાં આવ્યા પછી, પૂર્વ-બંધારણનો કાયદો ત્યારે જ માન્ય રહી શકે છે જ્યારે તે તેના ભાગ III માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને અનુરૂપ હોય.

વધુમાં અરજદારો અનુસાર ઉપરોક્ત જોગવાઈ ભારતના બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫નું ઉલ્લંઘન કરે છે કારણ કે તે:

(અ) બિન-ખ્રિસ્તીઓ સાથે ખ્રિસ્તીઓ સાથે ભેદભાવ કરે છે;

(બી) ખ્રિસ્તી વિરુદ્ધ બિન-વસિયતી સ્વભાવ દ્વારા વસિયતી સ્વભાવ સામે ભેદભાવ કરે છે;

(સી) બિન-ઈસ્લામીય હેતુઓ સહિત અન્ય તમામ ઉપયોગોની સરખામણીમાં મિલકતના ધાર્મિક અને ધર્માદાન ઉપયોગ સામે ભેદભાવ કરે છે;

(ડી) જે ખ્રિસ્તીને ભત્રીજો, ભત્રીજી અથવા નજીકના સંબંધી હોય અને જે ખ્રિસ્તીને કોઈ સંબંધી ન હોય તેની સાથે ભેદભાવ કરે છે; અને

(ઈ) એક ખ્રિસ્તી સાથે ભેદભાવ કરે છે જે ઈસ્લામના અમલના બાર મહિનાની અંદર મૃત્યુ પામે છે, જેના પર તેનું કોઈ નિયંત્રણ નથી.

એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ભારતનો નાગરિક પણ મૂળભૂત માનવીય ગરિમા સાથે જીવવાનો હકદાર છે અને આમ, તેને વસિયત હેઠળ તેમજ વસિયતનામાના હેતુ હેઠળ તેના વારસદારને પસંદ કરવાની સ્વતંત્રતા આપીને તેની પોતાની વિવેકબુદ્ધિ અનુસાર તેની ઇચ્છાઓને અમલમાં મૂકવાનો અધિકાર છે.

એવું પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે આ જોગવાઈ ૧૯૮૩ની માનવ અધિકારો પરની વિશ્વ પરિષદ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી વિકાસના અધિકાર પરની વિચેના ઘોષણાની કલમ ૧ અને નાગરિક અને રાજકીય અધિકારો પર સંયુક્ત રાષ્ટ્ર કરાર ૧૯૬૬ની કલમ ૧૮નું ઉલ્લંઘન કરે છે.

અરજદારોએ વધુમાં એવી દલીલ કરી છે કે ધાર્મિક અને ધર્માદાન હેતુઓ માટે યોગદાન આપવું એ ખ્રિસ્તી ધાર્મિક શ્રદ્ધાનો એક આવશ્યક અને અભિન્ન ભાગ છે, જેમ કે પૂર્વીય ચર્ચોની સંહિતા અને પવિત્ર બાઈબલના ઉપદેશોના સિદ્ધાંત કાયદામાં સૂચવવામાં આવ્યું છે, વિવાદિત જોગવાઈ ભારતના બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૨૫ અને ૨૬નું ઉલ્લંઘન કરે છે.

જોકે, પ્રતિવાદીની દલીલ એ છે કે ભારતીય ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમ, ૧૯૨૫ ભારતના બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૩૭૨ને ધ્યાનમાં રાખીને બંધારણ પૂર્વેનો કાયદો હોવાથી, ભારતના પ્રદેશમાં અમલમાં છે.પ્રતિવાદી ઉપરોક્ત જોગવાઈના કાયદાકીય ઇતિહાસને નકારશે નહીં અથવા વિવાદ કરશે નહીં પરંતુ દલીલ કરે છે કે ભારતીય સંસદ ઇંગ્લેન્ડ અથવા અન્ય કોઈ વિદેશી દેશમાં આ માટે કોઈ કાયદાકીય ફેરફારો અથવા વિકાસથી બંધાયેલી નથી.વધુમાં, પ્રતિવાદીની દલીલ એ હોવાનું જણાય છે કે ભારતીય ખ્રિસ્તીઓ એક અલગ અને અલગ વર્ગ બનાવે છે અને આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને તેમને ધાર્મિક અથવા ધર્માદાન હેતુઓ માટે મિલકત વારસામાં આપવાની બાબતમાં મુસ્લિમો અથવા હિંદુઓ સાથે સમાન ધોરણે વ્યવહાર કરી શકાતો નથી.પ્રતિવાદી દલીલ કરે છે કે લગ્ન, ઉત્તરાધિકાર અને બિનસાંપ્રદાયિક પાત્રની સમાન બાબતોને ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૨૫,૨૬ અને ૨૭ હેઠળ સ્થાપિત બાંધધરીમાં લાવી શકાતી નથી.

આગળ જતાં પહેલાં હું નોંધ કરી શકું છું કે કેરળ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે પ્રેમાન વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, (૧૯૯૮) ૨ કે. એલ. ટી. ૧૦૦૪ માં ઉપરોક્ત જોગવાઈને ગેરબંધારણીય ગણાવી હતી.જો કે, એક ખાનગી પક્ષ દ્વારા તેની સામે દાખલ કરવામાં આવેલી વિશેષ રજા અરજીને એક બેન્ચ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી, જેમાં હું પોતે પણ એક પક્ષ તરીકે હતો, જેમાં કહેવામાં આવ્યું હતું:—

"એસએલપી ફાઇલ કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવે છે.

વિલંબ માફ કરવામાં આવે છે.

આપણે જોઈએ છીએ કે વિશેષ રજા અરજીઓ અકાળ તબક્કામાં છે.અરજદારને જે પણ ફરિયાદ હોય, તે અરજદારની અપીલમાં કાર્યવાહીના પદાનુક્રમમાં ઉશ્કેરાઈ શકે છે.વિશેષ રજા અરજીઓ રદ કરવામાં આવે છે ".

તે કોઈ શંકા કે વિવાદમાં નથી કે ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૧૩ ની કલમ ૧ કોઈ અનિશ્ચિત શરતોમાં જણાવે છે કે બંધારણના પ્રારંભ પહેલા ભારતના પ્રદેશમાં અમલમાં રહેલા તમામ કાયદાઓ, જ્યાં સુધી તેઓ ત્યાં ભાગ III ની જોગવાઈઓ સાથે અસંગત હોય ત્યાં સુધી, આવી અસંગતતાની હદ સુધી રદબાતલ રહેશે.આ કાયદો બંધારણ પૂર્વેનો કાયદો છે તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને, તેની બંધારણીયતા અંગેના પ્રશ્નને ભારતના બંધારણની શરૂઆતમાં અમલમાં કાયદો તરીકે નક્કી કરવો પડશે [કેશવન માધવ મેનન વિરુદ્ધ ધ સ્ટેટ ઓફ બોમ્બે, [૧૯૫૧] એસ. સી. આર. ૨૨૮ જુઓ.ભારતના બંધારણ નું અનુચ્છેદબંધારણ ના અનુચ્છેદ ૧૩નાં ખંડ ૧ ના કારણે, જો એવું માનવામાં આવે કે આ જોગવાઈ ગેરબંધારણીય છે, તો તે સંભવિત પ્રકૃતિને ધ્યાનમાં રાખીને બંધારણની શરૂઆતથી જ રદબાતલ થશે.ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૩૭૨ બંધારણ પૂર્વેની વૈધાનિક જોગવાઈને બંધારણીય બનાવતી

નથી.તે માત્ર બંધારણની જોગવાઈઓને આધિન અને જ્યાં સુધી સક્ષમ વિધાનસભા અથવા અન્ય સક્ષમ સત્તામંડળો દ્વારા તેમાં ફેરફાર, રદ અથવા સુધારો કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી બંધારણ પૂર્વેના કાયદાઓની લાગુ અને અમલીકરણ માટેની જોગવાઈ કરે છે.

ભારતના બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪માં સમાવિષ્ટ સમાનતાની કલમ વ્યાપક મહત્વ ધરાવે છે.તે કાયદા સમક્ષ સમાનતા અથવા ભારતના પ્રદેશની અંદર કાયદાના સમાન રક્ષણની બાંધધરી આપે છે.જો કે, કાયદાના કારણે લાદવામાં આવેલા પ્રતિબંધને એવી સ્થિતિમાં સમર્થન આપી શકાય છે કે જે વ્યક્તિને તે જ લાગુ પડે છે, તે એક અલગ અને અલગ વર્ગ બનાવે છે અને આવા વર્ગીકરણ પ્રાપ્ત કરવા માંગેલા હેતુ સાથે જોડાણ ધરાવતા બુદ્ધિગમ્ય તફાવત પર આધારિત વાજબી છે.

કાયદાની કલમ ૧૧૮ માં સમાવિષ્ટ અંતર્ગત સિદ્ધાંત નિર્વિવાદપણે ધાર્મિક પ્રભાવ હેઠળ વ્યક્તિઓને અયોગ્ય રીતે માનવામાં આવતી મૃત્યુ-પથારીની વસિયત કરવાથી અટકાવવાનો હતો.તે કોઈ પણ શંકાની બહાર છે કે તેના દ્વારા લાદવામાં આવેલા પ્રતિબંધોની એવી વ્યક્તિ પર મોટી અસર પડે છે જે તેની મિલકતનો ચોક્કસ રીતે નિકાલ કરવા માંગે છે જે તેના મૃત્યુ પછી અથવા પછી અમલમાં આવશે.

મિલકત પર વ્યક્તિની માલિકીનો અથવા અધિકાર નો સિધ્ધાંત બદલાતો હોવા છતાં તેમાં વસિયત દ્વારા તેની મિલકતનો નિકાલ કરવાનો અધિકાર સામેલ છે.

ભારતીય ઉત્તરાધિકાર કાયદો જાતિ, પંથ અથવા ધર્મને ધ્યાનમાં લીધા વિના તમામ વ્યક્તિઓને આ અધિકાર પ્રદાન કરે છે.કાયદાની કલમ ૫૮ એવી જોગવાઈ કરે છે કે સ્વસ્થ મનની દરેક વ્યક્તિ અને જે સગીર નથી, તે વસિયત દ્વારા તેની સંપત્તિનો નિકાલ કરવાનો હકદાર છે.આમ તમામ વ્યક્તિઓ કે જેમની પાસે પૂરતી વિવેકબુદ્ધિ અને સ્વતંત્ર ઈચ્છા હોય તેઓ વસિયત દ્વારા તેમની સંપત્તિનો નિકાલ કરવામાં સક્ષમ હોય છે.કલમ ૫૧ પૂરી પાડે છે કે વસિયત, જે છેતરપિંડી અથવા બળજબરીને કારણે અથવા એવી તક દ્વારા બનાવવામાં આવે છે જે વસિયતકર્તાની મુક્ત એજન્સીને છીનવી લે છે તે રદબાતલ છે.કલમ ૬૩ વિશેષાધિકૃત વસિયતનામાના અમલ સાથે સંબંધિત છે, જેમાં જોગવાઈ છે કે વસિયત પર વસિયતકર્તા દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવામાં આવશે અને તે બે અથવા વધુ સાક્ષીઓ દ્વારા પ્રમાણિત કરવામાં આવશે, જેમાંથી દરેકએ વસિયતની સહી જોઈ હોવી જોઈએ અથવા વસિયત પર તેનું ચિહ્ન લગાવવું જોઈએ.

કાયદાની કલમ ૧૧૮ માત્ર ભારતીય ખ્રિસ્તીઓ પર પ્રતિબંધ મૂકે છે.આ પ્રતિબંધ પારસી સહિત અન્ય ધર્મોના નાગરિકોને લાગુ પડતો નથી.તેથી,

વિચારણા માટે ઊભો થતો ટૂંકો પ્રશ્ન એ છે કે કાયદાની કલમ ૧૧૮ દ્વારા લાદવામાં આવેલ ઉપરોક્ત પ્રતિબંધ વાજબી છે કે કેમ.

મિલકતની માલિકી અથવા નિકાલનો અધિકાર મુખ્યત્વે કાયદો લાગુ પડવાથી અથવા કોઈ કૃત્ય અથવા ઘટનાને કારણે ઉદભવે છે.વિવાદિત જોગવાઈની દ્રષ્ટિએ ભારતીય ખ્રિસ્તીને તેમાં આપવામાં આવેલી રીત સિવાય કોઈ પણ વસિયત કરવા પર પ્રતિબંધ છે.વસિયત કરનારને ભત્રીજો અથવા ભત્રીજી અથવા કોઈ નજીકના સંબંધી હોય તો જ આવા વસિયતનામા પર પ્રતિબંધ છે.નિર્વિવાદપણે, કાયદાની પ્રથમ અનુસૂચિ સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૨૮ માં સમાવિષ્ટ વ્યાખ્યાના સંદર્ભમાં, વસિયતકર્તાની પત્ની નજીકના સંબંધી નહીં હોય, જો કે દત્તક પુત્ર હશે.તે સમજવું મુશ્કેલ છે કે શા માટે વસિયતકર્તા, જો કે, તેની પત્ની હોય તો ધર્માદાન અને ધાર્મિક સ્વભાવ દ્વારા તેની મિલકતને વારસામાં આપવાનો હકદાર હશે, પરંતુ જો તેનો ભત્રીજો અથવા ભત્રીજી હોય તો તેને આમ કરવાથી બાકાત રાખવામાં આવશે.

વધુમાં, ધર્મ, જ્ઞાન, વાણિજ્ય, આરોગ્ય, સલામતી અથવા માનવજાત માટે કાયદાકારક અન્ય કોઈ પણ હેતુની પ્રગતિમાં લોકોના લાભ માટે મિલકતનો ધર્માદાન સ્વભાવ માત્ર વિવિધ ધાર્મિક ગ્રંથોમાં જ નહીં પણ વિવિધ કાયદાઓમાં પણ સ્વીકારવામાં આવ્યો છે.સંપત્તિ હસ્તાંતરણ અધિનિયમ,

૧૮૮૨ની કલમ ૧૮ જણાવે છે કે ધર્મ, જ્ઞાન, વાણિજ્ય, આરોગ્ય, સલામતી અથવા માનવજાત માટે ફાયદાકારક અન્ય કોઈ હેતુની પ્રગતિમાં લોકોના લાભ માટે સંપત્તિના હસ્તાંતરણના કિસ્સામાં કલમ ૧૪,૧૬ અને ૧૭ માં પ્રતિબંધો લાગુ થશે નહીં.ભારતીય ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમ એ વ્યાખ્યાયિત કરતું નથી કે ધર્માદાન સ્વભાવ શું હશે, પરંતુ તે જે સ્થાનાંતરણનો ઉદ્દેશ કરે છે તે સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ ની કલમ ૯૨ માં વર્ણવેલ સમાન છે, જે ધર્માદાન અથવા ધાર્મિક પ્રકૃતિના જાહેર હેતુઓ માટે બનાવવામાં આવેલા ટ્રસ્ટ તરીકે છે.વિવાદિત જોગવાઈ સાથે જોડાયેલું દૃષ્ટાંત ધાર્મિક અથવા ધર્માદાન ઉપયોગો માટે વારસદારોની યાદી આપે છે જે વ્યાપક મહત્વ ધરાવે છે.તે ખરેખર આશ્ચર્યજનક છે કે નજીકના સંબંધીઓને બિન-ધાર્મિક અથવા ધર્માદાન હેતુ માટે મૃત્યુ-પથારીની ભેટો સામે કોઈ રક્ષણ આપવામાં આવ્યું નથી.વધુમાં, હયાતીમાં કરેલું દાન/ભેટના સંદર્ભમાં કોઈ પ્રતિબંધાત્મક જોગવાઈ નથી.તે ખરેખર વિચિત્ર છે કે કેવી રીતે કાયદો ગેરકાયદેસર અથવા અનૈતિક હેતુઓ સહિત કોઈપણ હેતુ માટે અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિને મૃત્યુ-પથારીની ભેટોની મંજૂરી આપી શકે છે પરંતુ ધાર્મિક અથવા ધર્માદાન ઉપયોગો માટે વસિયતનામાના સ્વભાવ પર પ્રતિબંધ લાદવામાં આવ્યો છે.

તે જોઈ શકાય છે કે કાયદાની કલમ ૧૧૮ મુજબ ધાર્મિક અને ધર્માદાન ઉપયોગ માટે મિલકતની વસિયત નિષ્ફળ જાય છે જો કોઈ પણ કારણોસર વસિયત

કરનાર વસિયતના અમલના બાર મહિનાની અંદર મૃત્યુના કમનસીબીથી પીડાય છે અથવા જો તે ૬ મહિનાની અંદર કાયદા દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી જગ્યાએ જમા કરવામાં ન આવે તો.કારણ કે વિવાદિત જોગવાઈ અનુસાર વસિયતકર્તા જે બાર મહિનાના વૈધાનિક સમયગાળાથી વધુ જીવે છે તે તેની સંપત્તિના સંબંધમાં તેની ઇચ્છાઓનો અમલ કરી શકતો નથી, તેથી વિવાદિત જોગવાઈ વસિયતના ઉદ્દેશ્યને હરાવે છે.આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને આવી જોગવાઈ ગેરવાજબી અને મનસ્વી છે.

આ મામલાની અન્ય દ્રષ્ટિકોણથી તપાસ થઈ શકે છે.ધારો કે કાયદાની કલમ ૧૧૮નો હેતુ ધાર્મિક પ્રભાવ હેઠળ મિલકતની વસિયતને અટકાવવાનો છે, તો ધર્માદાન હેતુ માટે મિલકતના વસિયતનામાના સ્વભાવને પ્રતિબંધિત કરવામાં કોઈ વાજબીપણું નથી. ધર્માદાનના હેતુઓમાં ગરીબોને રાહત, શિક્ષણ, તબીબી રાહત, જાહેર ઉપયોગિતાના ઉદ્દેશોની પ્રગતિ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. કારણ કે ઉપરોક્ત ધર્માદાનના હેતુઓ પરોપકારી છે અને આવા હેતુઓ માટે સંપત્તિનો નિકાલ કરવાની વ્યક્તિની સ્વતંત્રતાને ધાર્મિક પ્રભાવ સાથે કોઈ લેવાદેવા નથી, તેથી ધાર્મિક અને ધર્માદાનના હેતુઓ માટે વારસાને લગતી વિવાદિત જોગવાઈ ભેદભાવપૂર્ણ અને બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે.વધુમાં, તે જોઈ શકાય છે કે વસિયતકર્તાની ઇચ્છાઓને અમલમાં મૂકવા માટે તેના અસ્તિત્વને બાર મહિનાના સમયગાળા સુધી મર્યાદિત કરવા પાછળ કોઈ તક નથી.એક

વસિયતકર્તા, જે બાર મહિનાથી વધુ સમય ટકી રહે છે, અને એક વસિયતકર્તા, જે તે જ સમયગાળાથી વધુ ટકી શકતો નથી, વચ્ચેના વર્ગીકરણમાં પણ પહેલાની વસિયતને રદબાતલ અને પછીની વસિયતને માન્ય જાહેર કરવામાં કોઈ તર્ક નથી.વસિયતનામાના સમયગાળા અથવા જીવનકાળનો વસિયતનામાના હેતુ સાથે કોઈ સંબંધ નથી તે હકીકત સિવાય, બાર મહિનાનો સમયગાળો નક્કી કરવા પાછળ કોઈ કારણ હોવાનું જણાતું નથી.સાક્ષીઓ એક સજાતીય વર્ગની રચના કરે છે અને તેમને તેમના અસ્તિત્વના સમયગાળાના આધારે મનસ્વી રીતે વિભાજિત કરી શકાતા નથી, જે વસિયતનામાને અમલમાં મૂકવાના હેતુ સાથે સંબંધિત નથી.આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને, બાર મહિનાના સમયગાળાનો પરોપકારી કાર્ય કરવાના હેતુ સાથે કોઈ સંબંધ નથી.આમ, વિવાદિત જોગવાઈ બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે.

ભારતના નાગરિકો અને ખ્રિસ્તી ધર્મના અનુયાયીઓ દ્વારા વસિયતનામા સંબંધી વલણને લગતી જોગવાઈનો નિર્ણય ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૧૪ના આધારસ્તંભ પર થવો જોઈએ.તે સાચું છે કે તેઓ જાતે જ એક વર્ગ બનાવે છે પરંતુ મને એવું માનવા માટે કોઈ વાજબી કારણ મળતું નથી કે કરવામાં આવેલું વર્ગીકરણ કાં તો સમજી શકાય તેવા તફાવત પર આધારિત છે અથવા તે પ્રાપ્ત કરવા માટેના હેતુ સાથે કોઈ જોડાણ ધરાવે છે.હકીકતમાં, પ્રતિવાદી એ બતાવવામાં નિષ્ફળ ગયો છે કે આવી કોઈ વસ્તુ અસ્તિત્વમાં છે.એકવાર એવું

માનવામાં આવે કે ઉપરોક્ત જોગવાઈને અમલમાં મૂકવાનો અંતર્ગત હેતુ માત્ર ધર્મનો દાવો કરનારા લોકો દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા પ્રભાવને નિષ્ફળ બનાવવાનો હતો, જેના પરિણામે મૃત્યુ-પથારીના સ્વભાવમાં પરિણમે છે, એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે આવી આકસ્મિકતાને કાયદાની કલમ ૫૧ ની દ્રષ્ટિએ પર્યાપ્ત કાળજી લેવામાં આવી છે, કાયદાનો હેતુ અને ઉદ્દેશ અસ્તિત્વમાં નથી.તે સાચું હોઈ શકે છે કે ભારતીય સંસદ ઇંગ્લેન્ડમાં કરવામાં આવેલા સુધારાઓને ધ્યાનમાં રાખીને તેના વૈધાનિક કાયદાઓની નોંધ લેવા અને તેમાં સુધારો કરવા માટે બંધાયેલી નથી.પરંતુ તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે પ્રતિબંધાત્મક કાયદાનું અર્થઘટન કરતી વખતે, કોઈ વ્યક્તિ માત્ર સંબંધિત કાયદાના ભૂતકાળના ઇતિહાસને જ નહીં, પરંતુ તેના મૂળની વિધાનસભા દ્વારા તેની સાથે જે રીતે વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો છે તે પણ ધ્યાનમાં લઈ શકે છે.જમીનના હસ્તાંતરણનો અધિકાર નિર્વિવાદપણે માલિકીના અધિકાર સાથે સંકળાયેલો છે અને તેનો કડક અર્થ કાઢવો જોઈએ.[મિસ જુઓ. ડીએલએફ કુતુબ એન્કલેવ કોમ્પ્લેક્સ એજ્યુકેશનલ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ વિરુદ્ધ હરિયાણા રાજ્ય અને અન્ય, (૨૦૦૩) ૨ સ્કેલ ૧૪૫].જોગવાઈની બંધારણીયતા, તે સામાન્ય બાબત છે, તેનો નિર્ણય સમય જતાં કાયદામાં થતા વ્યાખ્યાત્મક ફેરફારોને ધ્યાનમાં રાખીને કરવો પડશે.[કપિલા હિંગોરાની વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય, (૨૦૦૩) ૪ સ્કેલ ૭૧૨ જુઓ.]

ઉપરોક્ત કારણોસર, મને લાગે છે કે કાયદાની કલમ ૧૧૮ ગેરવાજબી બનવું મનસ્વી અને ભેદભાવપૂર્ણ છે અને તેથી બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે.

વધુમાં, ભારત માનવ અધિકારો પરની વિશ્વ પરિષદ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી વિકાસના અધિકાર પરની ઘોષણા અને નાગરિક અને રાજકીય અધિકારો પર સંયુક્ત રાષ્ટ્રના કરાર, ૧૯૬૬ની કલમ ૧૮ પર હસ્તાક્ષર કરનાર હોવાથી, વિવાદિત જોગવાઈનો નિર્ણય તેના આધારે થઈ શકે છે.ઉપરોક્ત ઘોષણાની કલમ ૧ આ રીતે વાંચે છે:—

"વિકાસનો અધિકાર એ એક અવિભાજ્ય માનવ અધિકાર છે જેના આધારે દરેક માનવ વ્યક્તિ અને તમામ લોકો આર્થિક, સામાજિક, સાંસ્કૃતિક અને રાજકીય વિકાસમાં ભાગ લેવા, યોગદાન આપવા અને આનંદ માણવા માટે હકદાર છે, જેમાં તમામ માનવ અધિકારો અને મૂળભૂત સ્વતંત્રતાને સંપૂર્ણ રીતે સાકાર કરી શકાય છે.

માનવ વિકાસનો અધિકાર એ લોકોના સ્વનિર્ધારણના અધિકારની સંપૂર્ણ અનુભૂતિ પણ સૂચવે છે, જેમાં માનવ અધિકારો પરના બંને આંતરરાષ્ટ્રીય

કરારોની સંબંધિત જોગવાઈઓને આધિન, તેમની તમામ કુદરતી સંપત્તિ અને સંસાધનો પર સંપૂર્ણ સાર્વભૌમત્વના તેમના અવિભાજ્ય અધિકારનો ઉપયોગ સામેલ છે.

દીવાની અને રાજકીય અધિકારો પર સંયુક્ત રાષ્ટ્રના ૧૯૬૬ના કરારના અનુચ્છેદ ૧૮ નીચે મુજબ પ્રદાન કરે છે:

"દરેક વ્યક્તિને વિચાર, અંતરાત્મા અને ધર્મની સ્વતંત્રતાનો અધિકાર હોવો જોઈએ. આ અધિકારમાં પોતાની પસંદગીનો ધર્મ અથવા માન્યતા રાખવાની અથવા તેને અપનાવવાની સ્વતંત્રતા, અને વ્યક્તિગત રીતે અથવા અન્ય લોકો સાથે સમુદાયમાં અને જાહેર અથવા ખાનગીમાં, પૂજા, પાલન, પ્રથા અને શિક્ષણમાં પોતાનો ધર્મ અથવા માન્યતા અથવા માન્યતા પ્રગટ કરવાની સ્વતંત્રતા સામેલ હશે.

પોતાના ધર્મ અથવા માન્યતાઓને પ્રગટ કરવાની સ્વતંત્રતા માત્ર કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત મર્યાદાઓને આધિન હોઈ શકે છે અને જાહેર સલામતી, વ્યવસ્થા, આરોગ્ય અથવા નૈતિકતા અથવા અન્યના મૂળભૂત અધિકારો અને સ્વતંત્રતાનું રક્ષણ કરવા માટે જરૂરી છે.

તેથી, ઉપરોક્ત સંધિઓ અને કરારોને ધ્યાનમાં રાખીને વિવાદિત જોગવાઈનો પણ ન્યાય થવો જોઈએ.[જુઓ પેરા ૪૭ પર કપિલા હિંગોરાની (ઉપરોક્ત)].

તે સામાન્ય બાબત છે કે બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૧૩ (૧) ને ધ્યાનમાં રાખીને, વિવાદિત કાયદાની બંધારણીયતાને રફમી જાન્યુઆરી, ૧૯૫૦ના રોજ અસ્તિત્વમાં રહેલા કાયદાના આધારે ધ્યાનમાં લેવી જરૂરી છે, પરંતુ આમ કરતી વખતે અદાલત પછીની ઘટનાઓને ધ્યાનમાં લેવાથી બાકાત નથી.તે વધુ નજીવી બાબત છે કે કાયદો જ્યારે ઘડવામાં આવે ત્યારે તે બંધારણીય હોઈ શકે છે પરંતુ સમય જતાં બદલાયેલી પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને તેને ગેરબંધારણીય ગણી શકાય.

ન્યાયમૂર્તિ કાર્ડોઝે કહ્યું:

"કાયદામાં તેના ઘટાડા અને પ્રવાહના યુગ છે, પૂરની ભરતી આપણા પર છે.જૂની વ્યવસ્થા ઉપજ આપવાની જગ્યા બદલીને નવી કરી શકે છે; પરંતુ સંક્રમણ ક્યારેય સરળ પ્રક્રિયા નથી હોતી.આલ્બર્ટ કેમ્પસે કહ્યું:

"ચક્ર વળે છે, ઇતિહાસ બદલાય છે.સ્થિરતા અને પરિવર્તન એ એક જ કાયદા-
નાણાંની બે બાજુઓ છે.તેમના શુદ્ધ સ્વરૂપમાં તેઓ વિરોધી ધ્રુવો છે; સ્થિરતા
વિના કાયદો આચરણનો ચાર્ટ નહીં, પરંતુ તકનો દોર બની જાય છે:માત્ર
સ્થિરતા સાથે કાયદો સ્થિર પાણી જેવો છે જેમાં માત્ર સ્થિરતા અને મૃત્યુ છે.

આ બાબતની કોઈપણ દ્રષ્ટિએ, જો કોઈ જોગવાઈ તે દિવસે ગેરબંધારણીય ન
હતી કે જેના પર તે ઘડવામાં આવી હતી અથવા બંધારણ અમલમાં આવ્યું હતું,
તો પછી બહાર આવેલા તથ્યોને કારણે, તેને ગેરબંધારણીય ગણાવી શકાય
છે.દુનિયાએ દરિયાઈ પરિવર્તન જોયું છે.મહિલાઓની સમાનતા અને તેમના
પુરુષ સમકક્ષનો અધિકાર વિશ્વભરમાં સ્વીકારવામાં આવે છે.સ્ત્રી સાથે જાતિના
આધારે ભેદભાવ કરવો અનૈતિક ગણાશે.તે આપણા સ્થાનિક કાયદા અને
આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદા બંનેમાં પ્રતિબંધિત છે.વારસો, ભેટ અથવા વારસાના
માધ્યમથી મિલકતમાં વ્યાજ મેળવવાનો મહિલાઓનો અધિકાર પણ હિંદુ
ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમ, ૧૯૫૬ અને અન્ય કાયદાઓના કારણે વૈધાનિક રીતે
સ્વીકારવામાં આવે છે.આ અદાલત, તેથી, ભારતીય ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમની
કલમ ૧૧૮ની બંધારણીયતાને ધ્યાનમાં લેતી વખતે, તે હકીકતોને પણ
ધ્યાનમાં લેવાનો હકદાર છે.

જો કે, હું એ હકીકતથી અજાણ નથી કે મોહમ્મડન કાયદા હેઠળ અમુક અંશે મિલકતનો વસિયતી નિકાલ કરવા પર પ્રતિબંધ પ્રચલિત છે, પરંતુ તેમાં હેતુ નજીકના સંબંધનું રક્ષણ કરવાનો છે, જેને કાયદાની કલમ ૧૧૮ અંતર્ગત એકમાત્ર હેતુ ન કહી શકાય.

હું નોંધ કરી શકું છું કે કલેરેન્સ પેસ અને અન્યો વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, જે. ટી. (૨૦૦૧) ૩ એસ. સી. ૮૨ કેસમાં આ અદાલતની ખંડપીઠે ભારતીય ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમની કલમ ૨૩૩ની જોગવાઈઓની બંધારણીયતાને ધ્યાનમાં લેતી વખતે તેની સમક્ષ ટાંકવામાં આવેલા પ્રેમાન (ઉપરોક્ત) સહિત વિવિધ નિર્ણયોની લાગુ પડવાની બાબતને આ આધાર પર ધ્યાનમાં લીધી ન હતી કે ઉપરોક્ત જોગવાઈ ખ્રિસ્તીઓ અને બિન-ખ્રિસ્તીઓને પણ લાગુ પડે છે:

".....જો કે, ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષના પ્રકાશમાં, તે નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કરવો બિનજરૂરી છે, જોકે તેમાંની કેટલીક જોગવાઈઓના અવકાશનું વિશ્લેષણ અને સમજણમાં અસર કરી શકે છે જે ફક્ત ખ્રિસ્તીઓને લાગુ પડે છે કારણ કે તે કાયદાની કલમ ૧૧૮ ના ક્રિસ્તામાં અથવા ભારતીય છૂટાછેડા અધિનિયમના ક્રિસ્તામાં થયું હતું. તેથી, અમે આમાંથી કોઈ પણ જોગવાઈનું પાલન કર્યું નથી.જો એકલા ખ્રિસ્તીઓ સાથે જ એક અલગ વર્ગ તરીકે વ્યવહાર કરીને

ભેદભાવ કરવામાં આવ્યો હોત, તો અમને લાગે છે કે આ દલીલને સમજી શકાય હોત અને તેને ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર હતી.

જ્યાં સુધી અરજદારના વિદ્વાન વકીલની બીજી દલીલની વાત છે, ત્યાં સુધી એવું કહેવું પૂરતું છે કે ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૧૫ તાત્કાલિક કેસમાં કોઈ અરજી કરી શકશે નહીં કારણ કે તેના દ્વારા પ્રતિબંધિત ભેદભાવ માત્ર તે જ ભેદભાવ છે, જે અન્ય બાબતોની સાથે, કોઈ વ્યક્તિ ચોક્કસ ધર્મની છે તેના આધારે છે. કલમ ૧૫ની કલમ ૧ દ્વારા આપવામાં આવેલ ઉપરોક્ત અધિકાર માત્ર 'નાગરિક' ને આપવામાં આવ્યો છે, તે બાંધધરી દ્વારા એક વ્યક્તિગત અધિકાર છે જે નાગરિક તરીકે તેને લગતા અધિકારો, વિશેષાધિકારો અને મુક્તિઓની બાબતમાં ભેદભાવને આધિન ન હોઈ શકે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, કલમ ૧૫ દ્વારા આપવામાં આવેલ અધિકાર વ્યક્તિગત છે. એક કાયદો, જે વર્ણવેલ નામના સ્વભાવની બાબતમાં નાગરિકોના વર્ગના અધિકારને પ્રતિબંધિત કરે છે, જે કોઈ ચોક્કસ ધર્મના હોઈ શકે છે, તેથી, ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૧૫ ની કલમ ૧ ના કોઈને આકર્ષિત કરશે નહીં.

અરજદારોના વકીલ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી છેલ્લી દલીલ પર આવીએ તો એવું કહી શકાય કે તાત્કાલિક કેસમાં, આ અદાલત વ્યક્તિના અંતઃકરણની સ્વતંત્રતાના અધિકાર સાથે સંબંધિત નથી, પરંતુ માત્ર એ પ્રશ્ન સાથે સંબંધિત છે

કે શું ભારતીય ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમની કલમ ૧૧૮ના કારણે ખ્રિસ્તીઓના ધર્મને સ્વીકારવા, તેનું પાલન કરવા અને તેનો પ્રચાર કરવાના અધિકારનું ઉદ્ધંધન થાય છે કે કેમ. કલમ ૨૫ ભારતના બંધારણના ભાગ ૩ માં સમાવિષ્ટ અન્ય જોગવાઈઓને આધિન છે. બંધારણ ના નિર્માતાઓ દ્વારા ધર્મને સ્વીકારવાનો, તેનું પાલન કરવાનો અને તેનો પ્રચાર કરવાનો અધિકાર પ્રદાન કરતી વખતે જે વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો તે એ હતો કે અંતઃકરણની સ્વતંત્રતાને આધ્યાત્મિક વિશ્વાસની નિરંકુશ અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતા દ્વારા પૂરક બનાવવામાં આવે. કલમ ૨૫ 'વ્યવસાય' ની સ્વતંત્રતા પ્રદાન કરે છે, જેનો અર્થ થાય છે કે આસ્તિકને જાહેરમાં પોતાનો મત વ્યક્ત કરવાનો અધિકાર અને પ્રેક્ટિસની સ્વતંત્રતા એટલે કે તેને ખાનગી અને જાહેર પૂજાના સ્વરૂપમાં અભિવ્યક્તિ આપવાનો તેનો અધિકાર [સ્ટેનિસ્લોસ રેવ. વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ એમપી, એઆઈ.આર(૧૯૭૫) એમપી ૧૬૩ જુઓ.ધર્માદાન અથવા ધાર્મિક હેતુ માટે ભેટ આપવાનો સ્વભાવ વ્યક્તિનું પવિત્ર કાર્ય હોઈ શકે છે પરંતુ તેને કોઈ પણ ધર્મનો અભિન્ન ભાગ ન કહી શકાય. તે અરજદારોનો કેસ નથી કે ખ્રિસ્તી ધર્મ ધર્માદાન અથવા ધાર્મિક હેતુ માટે ભેટનો આદેશ આપે છે અથવા ખ્રિસ્તી ધર્મને અનુસરતા સમુદાય દ્વારા તે જ માનવામાં આવે છે. અરજદાર ધાર્મિક અને ધર્માદાન હેતુઓ માટે મિલકતનો નિકાલ એ ખ્રિસ્તી ધાર્મિક શ્રદ્ધાનો અભિન્ન ભાગ છે તે દર્શાવવા માટે કોઈ સામગ્રી રજૂ કરી શક્યો નથી.

તમામ ધર્મોમાં ધાર્મિક અને ધર્માદાન હેતુઓ માટે સંપત્તિનો નિકાલ કરવાની ભલામણ કરવામાં આવે છે પરંતુ તેને તેનો અભિન્ન ભાગ ન કહી શકાય.જો ખ્રિસ્તી ધર્મનો દાવો કરનાર વ્યક્તિ ધર્માદાન અથવા ધાર્મિક હેતુઓ તરફ કોઈ વલણ દર્શાવતો નથી, તો તે ખ્રિસ્તી બનવાનું બંધ કરતો નથી.કોઈ ચોક્કસ ધર્મના અનુયાયીઓ દ્વારા અપનાવવામાં આવતી કેટલીક પ્રથાઓને પણ ધર્મ સાથે કોઈ લેવાદેવા ન હોઈ શકે.

કલમ ૨૫ ફક્ત ધાર્મિક વિધિઓ અને સમારંભો વગેરેની સ્વતંત્રતાનું રક્ષણ કરે છે જે ફક્ત ધર્મના અભિન્ન અંગો છે.તેથી, ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૨૫ તાત્કાલિક કેસમાં લાગુ થશે નહીં.

સ્વયં-સમાન કારણોસર, અનુચ્છેદ ૨૬ નો પણ તાત્કાલિક કેસમાં કોઈ ઉપયોગ ન હોઈ શકે.

હું કેસ સાથે ભાગ લેતા પહેલા, હું જણાવવા માંગુ છું કે અનુચ્છેદ ૪૪ પૂરી પાડે છે કે રાજ્ય ભારતના સમગ્ર પ્રદેશમાં નાગરિકો માટે એક સમાન નાગરિક સંહિતા સુરક્ષિત કરવાનો પ્રયાસ કરશે.ઉપરોક્ત જોગવાઈ એ આધાર પર આધારિત છે કે સુસંસ્કૃત સમાજમાં ધાર્મિક અને વ્યક્તિગત કાયદા વચ્ચે કોઈ જરૂરી જોડાણ

નથી.બંધારણ ના અનુચ્છેદ રૂપ અંતઃકરણ અને મુક્ત વ્યવસાય, ધર્મનું પાલન અને પ્રચારની સ્વતંત્રતા પ્રદાન કરે છે.ઉપરોક્ત બે જોગવાઈઓ એટલે કે. કલમ રૂપ અને જજ દર્શાવે છે કે પહેલું ધાર્મિક સ્વતંત્રતાની બાંધધરી આપે છે જ્યારે બીજું ધર્મને સામાજિક સંબંધો અને વ્યક્તિગત કાયદાથી અલગ પાડે છે.તેમાં કોઈ શંકા નથી કે લગ્ન, ઉત્તરાધિકાર અને બિનસાંપ્રદાયિક પાત્રની સમાન બાબતોને બંધારણ ના અનુચ્છેદ રૂપ અને રફ હેઠળ સ્થાપિત બાંધધરીની અંદર લાવી શકાતી નથી.

કોઈપણ કાયદો કે જે ઉત્તરાધિકાર અને બિનસાંપ્રદાયિક પાત્રની સમાન બાબતોને કલમ રૂપ અને રફ ની મર્યાદામાં લાવે છે તે શંકાસ્પદ કાયદો છે.જોકે આ દેશમાં શંકાસ્પદ કાયદાના અમેરિકન સિદ્ધાંતનું પાલન કરવામાં આવે છે કે કેમ તે શંકાસ્પદ છે.માં શ્રીમતી. સરલા મુજ્જલ, અધ્યક્ષ, કલ્યાણી અને અન્યો વિરુદ્ધ ભારત સંઘ અને અન્યો, [૧૯૯૫] ૩ એસ. સી. સી. ૬૩૫, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે લગ્ન, ઉત્તરાધિકાર અને બિનસાંપ્રદાયિક પાત્ર જેવી બાબતોને બંધારણ ના અનુચ્છેદ રૂપ અને રફ હેઠળ સ્થાપિત બાંધધરીની અંદર લાવી શકાતી નથી.તે ખેદની બાબત છે કે બંધારણ ના અનુચ્છેદ જજ લાગુ કરવામાં આવી નથી.દેશમાં સામાન્ય નાગરિક સંહિતા ઘડવા માટે સંસદે હજુ પગલું ભરવાનું બાકી છે.એક સામાન્ય નાગરિક સંહિતા વિચારધારાઓ પર આધારિત વિરોધાભાસને દૂર કરીને રાષ્ટ્રીય એકતાના કારણમાં મદદ કરશે.

ઉપરોક્ત કારણોસર, આ રિટ પિટિશનને મંજૂરી આપવામાં આવી છે અને ભારતીય ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમની કલમ ૧૧૮ને ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતી હોવાથી ગેરબંધારણીય જાહેર કરવામાં આવી છે.જોકે, પક્ષકારો પોતાનો ખર્ચ ચૂકવશે અને ઉઠાવશે.

એસ. બી. સિન્હા, જસ્ટિસ.ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ, માય લોર્ડના અભિપ્રાય સાથે સંમત થતાં, હું માત્ર થોડા શબ્દો ઉમેરવા માંગુ છું.દાન અને કરુણાનો સંદેશ કોઈપણ અપવાદ વિના તમામ ધર્મોમાં જોવા મળે છે.માત્ર એટલા માટે કે દરેક ધર્મમાં દાન અને કરુણાનો ઉપદેશ આપવામાં આવે છે, તે જ ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૨૫ ના અર્થમાં 'ધાર્મિક પ્રથા' નો ભાગ નહીં હોય.

આમ, ખ્રિસ્તી ધર્મ ખ્રિસ્તીઓને આધ્યાત્મિક મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે ધર્માદાન સંસ્થાઓનું પાલન કરવા માટે પ્રોત્સાહિત કરે છે તે આ હેતુ માટે વધુ સુસંગત નથી.આવા ઉપદેશો ભાગવત ગીતા અને ઉપનિષદમાં પણ જોવા મળે છે.

કોલિન્સ અંગ્રેજી શબ્દકોશમાં, 'ખ્રિસ્તી' ને એવી વ્યક્તિ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે જે ઈસુ ખ્રિસ્તમાં વિશ્વાસ કરે છે અને તેનું પાલન કરે છે.

તેવી જ રીતે, આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે લિલી થોમસ અને અન્યો વિરુદ્ધ ભારત સંઘ અને અન્યો, [૨૦૦૦] ૬ એસ. સી. સી. ૨૨૪ માં ઇસ્લામ ધર્મના સંબંધમાં આ અદાલતે આ રીતે અવલોકન કર્યું હતું:

""ઇસ્લામ" શબ્દનો અર્થ "શાંતિ અને સમર્પણ" થાય છે.તેના ધાર્મિક અર્થમાં તેને "ભગવાનની ઇચ્છાને આધીનતા" તરીકે સમજવામાં આવે છે; ફિઝી (મોહમ્મડન કાયદાની રૂપરેખા, બીજી આવૃત્તિ) અનુસાર, તેના બિનસાંપ્રદાયિક અર્થમાં, શાંતિની સ્થાપના.અરબી ભાષામાં "મુસ્લિમ" શબ્દ ઇસ્લામનો સક્રિય સિદ્ધાંત છે, જેનો અર્થ વિશ્વાસની સ્વીકૃતિ થાય છે, જેનું સંજ્ઞા ઇસ્લામ છે.

અરજદારોએ વ્યુક અનુસાર ગોસ્પેલના પ્રકરણ ૧૯ નો એક ભાગ ટાંક્યો છે.ગિડિઓન્સ દ્વારા પ્રકાશિત પવિત્ર બાઈબલમાં ઉપરોક્ત ફકરો નથી.

ધારો કે ઉપરોક્ત ઉપદેશોને પવિત્ર બાઈબલમાં સ્થાન મળ્યું છે, તે જ પ્રત્યક્ષ રીતે બતાવશે કે જે ઉપદેશ આપવામાં આવી રહ્યો હતો તે ત્યાગ છે.

જો ઉપરોક્ત પેસેજ સાચો માનવામાં આવે તો પણ, તે જ એવી વ્યક્તિ હોવાનું જણાય છે જેણે અનુસર્યું હતું એટલે કે:વ્યભિચાર ન કરો; હત્યા ન કરો; ચોરી ન કરો; કોઈ પર ખોટો આરોપ ન લગાવશો; તમારા પિતા અને માતાનું સન્માન કરો.તે એક વ્યક્તિને સલાહ હતી.

કોઈ પણ ધર્મનું પાલન કરતી વ્યક્તિ દ્વારા વિશ્વનો ત્યાગ કરવો એ ધર્મની આવશ્યક પ્રથા નથી જે સામાન્યતા માટે છે.ગાંધીજીએ પણ કહ્યું હતું કે ત્યાગ કરો અને આનંદ માણો.

વિશ્વમાંથી ત્યાગ માટેના આવા ઉપદેશોને ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ રૂપના સિદ્ધાંતો સાથે કોઈ સંબંધ નથી.

આ વિવાદિત જોગવાઈ વ્યક્તિઓને ધાર્મિક પ્રભાવ હેઠળ અયોગ્ય રીતે માનવામાં આવતી મૃત્યુદંડની વસિયત કરતા અટકાવવા માટે ઘડવામાં આવી હતી.આ કાયદા પાછળનો ઉદ્દેશ, તેથી, નિરક્ષર અથવા અર્ધ-સાક્ષર વ્યક્તિઓના એક વર્ગનું રક્ષણ કરવાનો હતો, જેઓ અંધપણે ધર્મના પ્રચારકોને અનુસરતા હતા.આવા હેતુએ સમય જતાં તમામ મહત્વ ગુમાવી દીધું છે અને

તેથી, તેને ભારતના બંધારણ ના અનુચ્છેદ ૧૪ ના અધિકારક્ષેત્રની બહાર જાહેર કરવું પડશે.

ડૉક્ટર એ. આર. લક્ષ્મણ, જસ્ટિસ.ભારતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિશ્રી દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલા વિગતવાર અને વિસ્તૃત ચુકાદામાંથી પસાર થવાનો મને લાભ છે.હું આદરપૂર્વક તેની સાથે સંમત છું.જો કે, હું કેટલાક વધુ ફકરાઓ ઉમેરવા માંગુ છું કે કેવી રીતે ખ્રિસ્તીઓ ભારતીય ઉત્તરાધિકાર અધિનિયમ, ૧૯૨૫ (ત્યારબાદ "અધિનિયમ" તરીકે ઓળખાશે) હેઠળ ખ્રિસ્તી સમુદાયના સભ્યો સાથે કરવામાં આવેલા ભેદભાવપૂર્ણ વ્યવહારથી વ્યથિત છે, જેના દ્વારા તેમને ધાર્મિક અને ધર્માદાન હેતુઓ માટે મિલકતને વારસામાં આપવાથી વ્યવહારીક રીતે અટકાવવામાં આવે છે.ભારતના માનનીય મુખ્ય ન્યાયાધીશ દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલા ચુકાદામાં વિવાદિત જોગવાઈ પહેલેથી જ કાઢવામાં આવી છે.વિવાદિત જોગવાઈ અનુસાર, ભત્રીજો અથવા ભત્રીજી અથવા નજીકના સંબંધી ધરાવતી વ્યક્તિ ધાર્મિક અથવા ધર્માદાન ઉપયોગ માટે કોઈ પણ મિલકતને વારસામાં આપી શકતી નથી, સિવાય કે (૧) વસિયતનો અમલ વસિયતકર્તાના મૃત્યુના ઓછામાં ઓછા ૧૨ મહિના પહેલાં કરવામાં આવે, (૨) તે ફાંસીની તારીખથી છ મહિનાની અંદર કાયદા દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી કોઈ જગ્યાએ જમા કરવામાં આવે અને (૩) તે વસિયતકર્તાના મૃત્યુ સુધી થાપણમાં રહે.ધાર્મિક અને ધર્માદાન ઉપયોગ માટે મિલકતના વસિયતનામાના સંબંધમાં

કાયદાની કલમ ૧૧૮ હેઠળ પરિકલ્પિત કઠોર અને સખત પ્રક્રિયા કાયદાની કલમ ૫૮ના આધારે હિન્દુ, મુસ્લિમ, બૌદ્ધ, શીખ અથવા જૈન સમુદાયના સભ્યોને લાગુ પડતી નથી. તે જ સમયે, કાયદાની કલમ ૩ હેઠળ ખ્રિસ્તી સમુદાયના સભ્યોને રાજ્ય સરકાર દ્વારા કોઈ મુક્તિ આપવામાં આવી ન હોવાથી, જો વસિયતકર્તા ૧૨ મહિનાના વૈધાનિક સમયગાળાની અંદર મૃત્યુના કમનસીબીથી પીડાતો ન હોય, તો દર ૧૨ મહિનાની સમાપ્તિ પર નવી વસિયતનો અમલ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી ખ્રિસ્તી ધાર્મિક અથવા ધર્માદાન િ ઉપયોગ માટે મિલકતનો વારસો આપી શકશે નહીં.

ધાર્મિક અથવા ધર્માદાન િ હેતુઓ માટે મિલકતને વારસામાં આપવા પર મોહમ્મદન પર કોઈ પ્રતિબંધ નથી. એક મુસ્લિમ કાયદેસર રીતે તેની ચોખ્ખી સંપત્તિનો એક તૃતીયાંશ હિસ્સો વારસામાં આપી શકે છે, જ્યારે વારસદારો હોય. લીજેટરના સંદર્ભમાં એકમાત્ર પ્રતિબંધ એ છે કે તે સ્વસ્થ મનનો હોવો જોઈએ અને તે સગીર ન હોવો જોઈએ. વારસદારના સંદર્ભમાં, એવું કહેવામાં આવે છે કે જો વારસદાર વારસદારના મૃત્યુનું કારણ બને છે, તો વસિયત રદબાતલ અને બિનઅસરકારક બની જાય છે. મુસ્લિમ કાયદા હેઠળ, વિલ કાયદેસર રીતે કોઈ વ્યક્તિ, સંસ્થા, બિન-મુસ્લિમ, સગીર અને પાગલની તરફેણમાં બનાવી શકાય છે. વિષય-વસ્તુના સંદર્ભમાં કોઈપણ મિલકત વસિયતનામાનો વિષય બની શકે છે, અને ભંડોળ અને ઉપયોગ બંનેને વારસામાં આપી શકાય છે.

હિંદુઓના કિસ્સામાં, મંદિર અથવા ધર્માદાન ી સંસ્થાની સ્થાપના એ ધાર્મિક ફરજનું કાર્ય માનવામાં આવે છે અને તેમાં ધર્મના તમામ પાસાઓ છે.

મારા મતે, સ્ટેગ બુકમાં વિવાદિત જોગવાઈને જાળવી રાખવામાં કોઈ વાજબીપણું નથી, જે મનસ્વી છે અને બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે, કારણ કે મુખ્ય કાયદાઓ ચેરિટીઝ એક્ટ, ૧૯૬૦ દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યા હતા અને તેના દ્વારા વિવાદિત જોગવાઈનો આધાર અને પાયો અસ્તિત્વમાં નથી. વિવાદિત જોગવાઈ બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૨૫ અને ૨૬નું પણ ઉલ્લંઘન કરે છે, કારણ કે ધાર્મિક અને ધર્માદાન ી હેતુઓ માટે મિલકત આપવી એ ખ્રિસ્તી ધાર્મિક શ્રદ્ધાનો એક આવશ્યક અને અભિન્ન ભાગ છે. બાઈબલના પવિત્ર પુસ્તકના ઉપદેશો પણ ખ્રિસ્તીઓને આધ્યાત્મિક મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા માટે ધર્માદાન ી કાર્ય કરવા માટે પ્રોત્સાહિત કરે છે. જ્યારે પણ અંતઃકરણની સ્વતંત્રતા અને ધર્મનો સ્વીકાર, આચરણ અને પ્રચાર કરવાના મૂળભૂત અધિકારનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, ત્યારે અરજદારો દલીલ કરે છે કે મૂળભૂત અધિકારને ઉલ્લંઘન તરીકે ફરિયાદ કરાયેલ અધિનિયમની તપાસ કરવી જોઈએ કે શું તે કાયદો વ્યવસ્થા, નૈતિકતા અને સ્વાસ્થ્યનું રક્ષણ કરવા માટે છે કે કેમ, શું તે બંધારણના ભાગ III ની અન્ય જોગવાઈઓને અસર કરવા માટે છે કે કેમ અથવા તે કોઈ આર્થિક, નાણાકીય, રાજકીય અથવા બિનસાંપ્રદાયિક પ્રવૃત્તિને નિયમન અથવા

પ્રતિબંધિત કરવા માટે બનાવવામાં આવેલા કાયદા દ્વારા અધિકૃત છે કે કેમ જે ધાર્મિક પ્રથા સાથે સંકળાયેલ હોઈ શકે છે અથવા સામાજિક કલ્યાણ અને સુધારણા માટે જોગવાઈ કરી શકે છે.આવું કરવું એ કોર્ટની ફરજ અને કાર્ય છે.

કાયદાની કલમ ૧૧૮ મુજબ, ધાર્મિક અને ધર્માદાન િ ઉપયોગ માટે મિલકતની વસિયત નિષ્ફળ જાય છે, જો કોઈ પણ કારણોસર, વસિયતની અમલવારીના ૧૨ મહિનાની અંદર વસિયત કરનારને મૃત્યુની કમનસીબીનો સામનો કરવો પડતો નથી અથવા જો તે ૬ મહિનાની અંદર કાયદા દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી જગ્યાએ જમા કરવામાં ન આવે, અને વિવાદિત જોગવાઈ મુજબ જે વસિયતકર્તા ૧૨ મહિનાના વૈધાનિક સમયગાળાથી વધુ જીવે છે તે તેની મિલકતના સંબંધમાં તેની ઈચ્છાઓને અમલમાં મૂકી શકતો નથી, તો વિવાદિત જોગવાઈ વસિયતના ઉદ્દેશ્યને હરાવે છે અને તે કઠોર, અન્યાયી અને મનસ્વી છે.બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળના પડકારને ટકી રહેવા માટે, તે સ્થાપિત કરવું આવશ્યક છે કે વિવાદિત જોગવાઈમાંથી ઉદ્ભવતું વર્ગીકરણ વાજબી છે અને તે હાંસલ કરવાના હેતુ સાથે જોડાણ ધરાવે છે, અને કારણ કે તાત્કાલિક કિસ્સામાં, ધાર્મિક અને ધર્માદાન િ ઉપયોગ માટેના વસિયતો અને અન્ય હેતુઓ માટેના વસિયતો વચ્ચેનું વર્ગીકરણ ગેરવાજબી છે અને કારણ કે તેને પ્રાપ્ત કરવાના હેતુ સાથે કોઈ જોડાણ નથી, તેથી વિવાદિત જોગવાઈને બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪ દ્વારા અસર થાય છે.વિવાદિત જોગવાઈ પર

ભેદભાવપૂર્ણ અને બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫નું ઉદ્ધંધન તરીકે પણ હુમલો કરવામાં આવ્યો છે કારણ કે ધાર્મિક અને ધર્માદાન િ હેતુઓ માટે વસિયત પર પ્રતિબંધ માત્ર ખ્રિસ્તીઓ સુધી મર્યાદિત છે અને અન્ય સમુદાયોના સભ્યો સુધી મર્યાદિત નથી.મારા મતે, ખ્રિસ્તી સમુદાયના લોકો અને અન્ય ધર્મના લોકો વચ્ચેનું વર્ગીકરણ અત્યંત ગેરવાજબી છે.ધાર્મિક અને ધર્માદાન િ હેતુઓ માટે મિલકતને વારસામાં આપનારા તમામ વસિયતકર્તાઓ તેમની ધાર્મિક ઓળખને ધ્યાનમાં લીધા વિના એક જ શ્રેણીના છે અને તેથી વિવાદિત જોગવાઈ, જે એક સમુદાયના સભ્યો વચ્ચે બીજા સામે ભેદભાવ કરે છે, તે બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉદ્ધંધન છે.તેની ઈચ્છાઓને અસર આપવા માટે વસિયતકર્તાના અસ્તિત્વને ૧૨ મહિનાના સમયગાળા સુધી મર્યાદિત કરવા પાછળ કોઈ તક નથી.૧૨ મહિનાથી વધુ સમય સુધી ટકી રહેનાર વસિયતનામા આપનાર અને તે જ સમયગાળાથી વધુ ટકી ન રહેનાર વસિયતનામા આપનાર વચ્ચે વર્ગીકરણમાં કોઈ તર્ક નથી, જેમાં પહેલાની વસિયતને રદબાતલ જાહેર કરવામાં આવે અને પછીની વસિયત માન્ય હોય.૧૨ મહિનાનો સમયગાળો નક્કી કરવા પાછળ કોઈ તર્ક નથી, અને સજાતીય વર્ગની રચના કરનારા વસિયતકર્તાઓને તેમના અસ્તિત્વના સમયગાળાના આધારે મનસ્વી રીતે નક્કી કરી શકાતા નથી, જે વસિયતનામાને અમલમાં મૂકવાના હેતુ સાથે અસંબંધિત છે.આવા સમયગાળાના નિર્ધારણનો પરોપકારી કાર્ય કરવાના હેતુ સાથે કોઈ સંબંધ નથી, તેથી વિવાદિત જોગવાઈ પર બંધારણ નું અનુચ્છેદ

૧૪નું ઉદ્ધંધન તરીકે રદબાતલ જાહેર કરવા માટે જવાબદાર તરીકે હુમલો કરવામાં આવે છે.

બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪ જણાવે છે કે રાજ્ય કોઈ પણ વ્યક્તિને કાયદા સમક્ષ સમાનતા અથવા ભારતના પ્રદેશની અંદર કાયદાના સમાન રક્ષણથી વંચિત રાખશે નહીં.ભારતના બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪નો પ્રથમ ભાગ ભારતના પ્રદેશની અંદર તમામ હેતુઓ માટે નાગરિક અધિકારોની સમાનતા અને પ્રજાસત્તાકવાદના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોની ઘોષણા છે અને તેમાં કોઈ ભેદભાવ રહેશે નહીં.સમાન રક્ષણની બાંધધરી 'રાજ્ય કાર્યવાહી' ના સમગ્ર ક્ષેત્રને આવરી લે છે.જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ સાથે તેના અધિકારના ઉપયોગની બાબતમાં અથવા તેના પર જવાબદારીઓ લાદવાની બાબતમાં ભેદભાવ કરવામાં આવે ત્યારે જ નહીં, પરંતુ વિશેષાધિકારો આપવાની બાબતમાં પણ તેનો વિસ્તાર થશે. આ તમામ કિસ્સાઓમાં, સિદ્ધાંત સમાન છે, એટલે કે, જો કાયદાના વિષયની બાબતમાં તેમની સ્થિતિ સમાન હોય તો એક વ્યક્તિ અને બીજી વ્યક્તિ વચ્ચે કોઈ ભેદભાવ હોવો જોઈએ નહીં.મારા મતે, સમાન સંજોગો ધરાવતી તમામ વ્યક્તિઓ સાથે લાદવામાં આવેલા વિશેષાધિકારો અને જવાબદારીઓ બંનેમાં સમાન વ્યવહાર કરવામાં આવશે.વર્ગીકરણ મનસ્વી ન હોવું જોઈએ; તે વાજબી હોવું જોઈએ અને તે ગુણો અને લાક્ષણિકતાઓ પર આધારિત હોવું જોઈએ અને અન્ય

કોઈ જે બાકાત છે તેના પર નહીં, અને તે ગુણો અથવા લાક્ષણિકતાઓ કાયદાના ઉદ્દેશ સાથે વાજબી સંબંધ ધરાવતા હોવા જોઈએ.

ડી. એસ. નકારા વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, [૧૯૮૩] ૧ એસ. એસ. સી. ૩૦૫ના કેસમાં, આ અદાલતે આ રીતે નિરીક્ષણ કર્યું છે:

"આમ મૂળભૂત સિદ્ધાંત એ છે કે કલમ ૧૪ વર્ગ કાયદાને પ્રતિબંધિત કરે છે પરંતુ કાયદાના હેતુ માટે વાજબી વર્ગીકરણની મંજૂરી આપે છે, જે વર્ગીકરણને વર્ગીકરણની બેવડી કસોટીઓને સંતોષવી આવશ્યક છે, જે બુદ્ધિગમ્ય તફાવત પર આધારિત છે, જે વ્યક્તિઓ અથવા વસ્તુઓને જૂથમાંથી બાકાત રાખવામાં આવેલી વસ્તુઓથી અલગ પાડે છે અને તે તફાવત પ્રશ્નમાં કાયદા દ્વારા પ્રાપ્ત કરવાના હેતુ સાથે તર્કસંગત જોડાણ હોવો આવશ્યક છે.

ઉપરોક્ત ચુકાદામાં એવું પણ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે વસ્તુઓની પ્રકૃતિમાં, અસમાન લોકોથી બનેલા કલ્યાણકારી રાજ્ય હોવાથી, સમાજમાં નબળા લોકોને તેમની સ્થિતિ સુધારવામાં મદદ કરવા માટે વહીવટી અને કાયદાકીય પગલાં બંને દ્વારા પ્રયાસ કરવો પડશે જેથી સમાજમાં સામાજિક અને આર્થિક અસમાનતાને દૂર કરી શકાય અને વર્ગીકરણના સિદ્ધાંતની ગેરહાજરીમાં

આવા કાયદા બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪ માં સ્થાપિત સમાનતાના ખડક પર પડી શકે છે.

બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૨૫ અંતઃકરણની સ્વતંત્રતા અને મુક્તપણે ધર્મ સ્વીકારવા, તેનું પાલન કરવા અને તેનો પ્રચાર કરવાના અધિકાર સાથે સંબંધિત છે. ધાર્મિક અને ધર્માદાન િ હેતુઓ માટેનું યોગદાન એ એક પરોપકારી કાર્ય છે જેનો હેતુ મોટાભાગે માનવતાની સેવા કરવાનો છે અને તેને ધાર્મિક ફરજ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. તેથી, ધાર્મિક અને ધર્માદાન િ હેતુઓ માટે મિલકતને વારસામાં આપવાનું વિધાનસભા દ્વારા નિયંત્રિત અથવા પ્રતિબંધિત કરી શકાતું નથી કારણ કે તે બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૨૫ અને ૨૬ હેઠળ વસિયતનામાના મૂળભૂત અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરશે અને તેથી વિવાદિત જોગવાઈ મનસ્વી અને ગેરબંધારણીય છે. તે બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૨૬નું પણ ઉલ્લંઘન છે કારણ કે ધાર્મિક અને ધર્માદાન િ હેતુઓ માટે મિલકત આપવી એ ખ્રિસ્તી ધાર્મિક શ્રદ્ધાનો એક આવશ્યક અને અભિન્ન ભાગ છે. દરેક ખ્રિસ્તીને ધાર્મિક અને ધર્માદાન િ હેતુઓ માટે સંસ્થાઓની સ્થાપના અને જાળવણી કરવાનો, પોતાની બાબતોનું સંચાલન કરવાનો, જંગમ અને સ્થાવર મિલકતોની માલિકી અને સંપાદન કરવાનો અને કાયદા અનુસાર આવી સંપત્તિનો વહીવટ કરવાનો અધિકાર રહેશે.

મારા મતે, એક ખ્રિસ્તી દ્વારા ધાર્મિક વસિયત ભેદભાવપૂર્ણ છે કે કેમ અને બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫નું ઉલ્લંઘનકારી છે કે કેમ તે કાયદાની કલમ ૧૧૮ દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયાના નિયમ અનુસાર નક્કી કરવું આવશ્યક છે, જે બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે, અને તેથી તે જરૂરી છે કે સમાન રીતે સ્થિત તમામ વસિયતકર્તાઓને પ્રક્રિયાના સમાન નિયમને આધિન હોવા જોઈએ. જ્યારે સમાન ધર્માદાન િ સંસ્થાઓ અને સમાન ધાર્મિક હેતુઓ માટે સમાન વસિયત કરનારા અન્ય તમામ વસિયતકર્તાઓ આવી પ્રક્રિયાને આધિન ન હોય ત્યારે એકલા ખ્રિસ્તી વસિયતકર્તાઓ પર કોઈ અસામાન્ય બોજ ન હોઈ શકે. તેથી, મારા મતે કાયદાની કલમ ૧૧૮ વિસંગત ભેદભાવપૂર્ણ છે અને બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪, ૧૫, ૨૫ અને ૨૬નું ઉલ્લંઘન કરે છે અને તેને રદ કરવી જોઈએ.

જોકે ભારતીય ઉત્તરાધિકાર કાયદો વસિયતનામાના સ્વભાવનો સાર્વત્રિક કાયદો હોવાનો દાવો કરવામાં આવે છે, પરંતુ અસરકારક રીતે, નિર્ણાયક કલમો માત્ર ખ્રિસ્તીઓને જ લાગુ પડે છે. કાયદાની કલમ ૧૧૮ શા માટે માત્ર ખ્રિસ્તીઓ માટે જ લાગુ કરવામાં આવી છે અને અન્ય લોકો માટે કેમ લાગુ કરવામાં આવી નથી તે અંગે બીજી બાજુથી કોઈ સ્વીકાર્ય જવાબ નથી.

ભારતીય ઉત્તરાધિકાર કાયદો ૩૦ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૨૫ના રોજ અમલમાં આવ્યો હતો.કલમ ૪ મુજબ, જો મૃતક હિંદુ, મુસ્લિમ, બૌદ્ધ, શીખ અથવા જૈન હોય તો કાયદાનો ભાગ ૨ લાગુ થશે નહીં.અધિનિયમના ભાગ ૩ની કલમ ૨૦ જાન્યુઆરી, ૧૮૬૬ના પ્રથમ દિવસ પહેલા થયેલા કોઈપણ લગ્નને લાગુ પડતી નથી અને તે લાગુ પડતી નથી અને લગ્ન સમયે હિંદુ, મુસ્લિમ, બૌદ્ધ, શીખ અથવા જૈન ધર્મનો સ્વીકાર કરનારા એક અથવા બંને પક્ષોના લગ્નને ક્યારેય લાગુ પડતી નથી તેવું માનવામાં આવે છે.આ અધિનિયમના ભાગ ૪ની કલમ ૨૩ મુજબ, તે ભાગ જાન્યુઆરી, ૧૮૬૬ના પ્રથમ દિવસ પહેલા થયેલી કોઈપણ વસિયત અથવા અનાદર અથવા કોઈપણ હિંદુ, મુસ્લિમ, બૌદ્ધ, શીખ, જૈન અથવા પારસીની સંપત્તિના અનાદર અથવા વસિયતનામાની ઉત્તરાધિકારને લાગુ પડશે નહીં.તેવી જ રીતે અધિનિયમના ભાગ V ની કલમ ૨૯ મુજબ તે ભાગ જાન્યુઆરી, ૧૮૬૬ના પ્રથમ દિવસ પહેલા થતી કોઈપણ અનૈતિકતા અથવા કોઈપણ હિંદુ, મુસ્લિમ, બૌદ્ધ, શીખ અથવા જૈનની સંપત્તિને લાગુ પડશે નહીં.૧૯૯૧ ના અધિનિયમ ૫૧ દ્વારા, પારસીઓને પણ અધિનિયમની કલમ ૧૧૮ ની અરજીમાંથી બાકાત રાખવામાં આવ્યા હતા. આમ, એવું જોવા મળે છે કે આ પ્રક્રિયા માત્ર ખ્રિસ્તીઓને જ લાગુ કરવામાં આવી છે.પ્રતિવાદી તરફથી પણ કોઈ સ્વીકાર્ય જવાબ નથી કે તે શા માટે માત્ર ધાર્મિક અને ધર્માદાન િ વસિયતનું નિયમન કરે છે અને તે પણ માત્ર ખ્રિસ્તીઓના વસિયતનું.મારા મતે, આખો કેસ માત્ર ખ્રિસ્તી સાક્ષીઓ પર જ અનુચિત, કઠોર અને વિશેષ બોજ

પર આધારિત છે.અનિશ્ચિત ઘટનાઓના આધારે નોંધપાત્ર પ્રતિબંધ લાદવામાં આવે છે, જેના પર સાક્ષીનું કોઈ નિયંત્રણ નથી.તેથી, મને એવું માનવા માટે કોઈ ખચકાટ નથી કે સમાન તમામ વસિયતોના ધાર્મિક અને ધર્માદાન િ વસિયતો સંબંધિત કાયદાની કલમ ૧૧૮ એ જ પ્રક્રિયાને આધિન હોવી જોઈએ.જેમ કે કાયદો આજે છે, એક ખ્રિસ્તી કાયદાની કલમ ૧૧૮ દ્વારા નિર્ધારિત શરતો અને પ્રક્રિયાઓને સંતોષ્યા વિના ધાર્મિક અથવા ધર્માદાન િ હેતુઓ માટે વસિયત કરી શકતો નથી. આ પ્રકારનો બોજ, પ્રક્રિયાગત બોજ અને કાયદાનો નોંધપાત્ર બોજ હિન્દુ, મુસ્લિમ, જૈન અથવા પારસી વકીલો પર પડતો નથી.

આ જ સવાલ કેરળ હાઈકોર્ટ સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો.૧૯૯૮ (૨) કે. એલ. ટી. ૧૦૦૪, જેમાં હું પક્ષકાર હતો, તેમાં પ્રેમાન વિરુદ્ધ ભારત સંઘના કેસમાં કેરળ હાઈકોર્ટની ખંડપીઠે આ રીતે જાહેર કર્યું હતું:

(એ) ખ્રિસ્તી વિરુદ્ધ બિન-ખ્રિસ્તી સામે ભેદભાવ કરે છે;

(બી) ખ્રિસ્તી વિરુદ્ધ બિન-વસિયતી સ્વભાવ દ્વારા વસિયતી સ્વભાવ સામે ભેદભાવ કરે છે;

(સી) બિન-ઈચ્છનીય હેતુઓ સહિત અન્ય તમામ ઉપયોગોની સરખામણીમાં મિલકતના ધાર્મિક અને ધર્માદાન ઉપયોગ સામે ભેદભાવ કરે છે.

(ડી) જે ખ્રિસ્તીને ભત્રીજો, ભત્રીજી અથવા નજીકના સંબંધી હોય અને જે ખ્રિસ્તીને કોઈ સંબંધી ન હોય તેની સાથે ભેદભાવ કરે છે; અને

(ઈ) વસિયતનામાના અમલના ૧૨ મહિનાની અંદર મૃત્યુ પામેલા ખ્રિસ્તી સાથે ભેદભાવ કરે છે, જેના પર તેનું કોઈ નિયંત્રણ નથી.

એ નોંધવું યોગ્ય છે કે કેરળ હાઈકોર્ટના ચુકાદા સામે પ્રતિવાદી, એટલે કે ભારત સંઘ દ્વારા અપીલ કરવામાં આવી ન હતી. કેરળ હાઈકોર્ટના તારીખ ૧૬/૧૦/૧૯૯૮ ના ચુકાદા પછી પણ સંસદે ભેદભાવ દૂર કર્યો ન હતો. આવા સંજોગોમાં, આ અદાલત, મારા મતે, તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને અને મૂળભૂત અધિકારોના ઉલ્લંઘનને દૂર કરવા માટે, વિવાદિત જોગવાઈને અમાન્ય અને બંધારણ નું અનુચ્છેદ ૧૪, ૧૫, ૨૫ અને ૨૬ નું ઉલ્લંઘન કરતી જાહેર કરવા માટે બંધાયેલી છે. ઉપરોક્ત કારણોસર, હું ભારતનાં મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિશ્રી સાથે આદરપૂર્વક સંમત છું કે કાયદાની કલમ ૧૧૮ ગેરબંધારણીય છે અને તેને ગેરબંધારણીય તરીકે રદ કરવામાં આવે છે.

પરિણામે, રિટ પિટિશનને મંજૂરી આપવામાં આવે છે.

અરજીને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.